

**Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická**

Bakalářská práce

**Volba povolání a genderové stereotypy
Tereza Ničová**

Plzeň 2024

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická
Katedra sociologie a sociální práce
Studijní program Společnost a politika
Studijní obor Společnost a politika

Bakalářská práce

Volba povolání a genderové stereotypy
Tereza Ničová

Vedoucí práce:

Mgr. Alena Pařízková, Ph.D.
Katedra sociologie a sociální práce
Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2024

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2024

.....

Poděkování

Ráda bych poděkovala Mgr. Aleně Pařízkové Ph.D. za její vedení, ochotu, trpělivost a cenné rady. Poděkovat bych také chtěla PhDr. Evě Krulichové Ph.D. za pomoc při zpracování a analýze dat. Poděkování také patří mé rodině a přátelům, kteří mě při psaní bakalářské práce podporovali.

Obsah

1 ÚVOD	6
TEORETICKÁ ČÁST	7
2 POHLAVÍ A GENDER	8
2.1 Gender	8
2.2 Pohlaví	9
2.3 Srovnání pohlaví a genderu	10
3 GENDEROVÉ STEREOTYPY	11
4 GENDER A TRH PRÁCE	13
4.1 Teoretické přístupy genderové struktury trhu práce	13
4.2 Genderová segregace	13
4.3 Genderové stereotypy na trhu práce	14
4.4 Segmentace žen a mužů na českém trhu	15
4.5 Rozdíly v odměňování žen a mužů	17
5 GENDER A VZDĚLÁVÁNÍ	18
5.1 Gender a vzdělávání	18
5.2 Genderové stereotypy ve vzdělávání	19
6 VOLBA POVOLÁNÍ A STŘEDNÍ ŠKOLY	21
6.1 Žák a volba střední školy	21
6.2 Volba povolání a její vlivy	21
6.2.1 Vliv rodiny	21
6.2.2 Vliv školy	22
6.2.3 Vliv vrstevníků a přátel	22
6.3 Volba oboru a gender	22
6.3.1 Genderově tradiční a netradiční obory	22
6.3.2 Genderové stereotypy a volba oboru	23
PRAKTICKÁ ČÁST	24
7 METODOLOGIE VÝZKUMU	25
7.1 Metody	25
7.2 Výzkumná otázka	25
7.3 Hypotézy	25
7.4 Výzkumný vzorek	27
7.5 Výzkumný nástroj	27
7.6 Metoda analýzy dat	28
7.7 Etické aspekty výzkumu	29
7.8 Limity výzkumu	29
8 ANALÝZA DAT	30
8.1 Charakteristika výzkumného souboru	30
8.2 Genderové stereotypy a volba střední školy	30
8.3 Ženská a mužská povolání	32
8.4 Vnímání genderových stereotypů z hlediska pohlaví	34
8.5 Shrnutí a diskuse výsledků	36
9 ZÁVĚR	39
10 RESUMÉ	40
11 SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ	41
12 SEZNAM PŘÍLOH	45

1 ÚVOD

Stereotypy se v naší společnosti vyskytují po celá staletí. Hrají důležitou roli ve společnosti a ovlivňují naše životy v hned několika ohledech. Stereotypy se projevují také v oblasti genderu. Předkládaná bakalářská práce se zabývá tím, jak se genderové stereotypy promítají do volby střední školy a s tím spojené volby budoucího povolání u žáků a žákyň středních škol.

Gender a jeho problematika je v současné době aktuální a velmi řešené téma. S touto problematikou souvisí i genderové stereotypy. Genderové stereotypy jsou předsudky, které se týkají mužů a žen (Bosá, Minarovičová, 2006). Genderové stereotypy se vyskytují všude okolo nás a mají na nás také určitý vliv.

Cíle mé práce jsou zjišťovány pomocí dotazníkového šetření, které bylo určeno žákům a žákyním středních škol. Dotazníkové šetření je kromě uzavřených otázek doplněno také o otevřené otázky, které poslouží pro lepší porozumění uzavřeným otázkám. V mé práci se zabývám tím, jestli se genderové stereotypy promítají do volby střední školy u žáků a žákyň středních škol, jestli žáci rozlišují povolání na povolání pro muže a ženy a jestli se uvažování o genderových stereotypech liší z hlediska pohlaví.

Teoretická část mé bakalářské práce se věnuje popisům rozdílů mezi pohlavím a genderem, charakteristikou genderových stereotypů, genderovým stereotypům na trhu práce a genderovým stereotypům ve vzdělávacím systému. Praktická část této práce popisuje zjištění, která byla získána pomocí dotazníkového šetření.

Motivací pro zvolení tohoto tématu byl převážně osobní zájem o problematiku genderu a genderových stereotypů, které jsou s tím spojené. Osobně mi přijde zajímavé pozorovat, jak je náš život v mnoha ohledech ovlivněn tím, jestli jsme muž nebo žena. Tento zájem jsem se tedy snažila přenést i do této bakalářské práce.

TEORETICKÁ ČÁST

2 POHLAVÍ A GENDER

2.1 Gender

Pojem gender je komplexní pojem, který odkazuje na stereotypy a očekávání, která poté přiřazujeme k jednotlivým pohlavím. Stereotypy, na které gender odkazuje jsou jak sociální, tak kulturní. Gender je sociálním konstruktem, který zahrnuje sociální i kulturní normy. Gender jako sociální konstrukt nenese univerzální význam, ale je proměnlivý v různých společnostech a historických obdobích (Fafejta, 2004, s. 30). Je to systém, pomocí kterého společnost dokáže interpretovat význam toho, co znamená být ženou a mužem, dívkou a chlapcem. Pro tuto interpretaci využívá faktory jako je vliv při rozhodování, přidělené role, odpovědnost a kontrola rodinných zdrojů (Unicef, 2022).

Gender jako sociální konstrukt umožňuje jedincům vložit si do něj svůj vlastní obsah, protože je závazný pouze na základě sociálních norem. Fafejta (2004, s. 30) gender definuje jako sociální žensství a mužství. Díky tomu, že je gender sociální konstrukt, počet je stanoven pouze sociálně a v rámci teoretického hlediska je jejich počet nekonečný (Fafejta, 2004, s. 30). Autoři Price a Sklonik (2017) uvádějí, že genderů může být tolik, kolik je na světě bytostí. I přes to, že teoreticky existuje nekonečný počet genderů, v praxi naší společnosti jsou děti vychovávány buď v genderu mužském nebo ženském, protože současná společnost často nerozlišuje mezi biologickým pohlavím a genderem (Fafejta, 2004, s.31).

Autoři Price a Sklonik (2017) definují tři hlavní složky genderu. První složkou je složka fyzická, do které patří biologické rysy určující pohlaví jedince při narození. Složka se skládá z fenotypů, z primárních a sekundárních pohlavních charakteristik. Primárními pohlavními charakteristikami označujeme genitálie a vnitřní reprodukční orgány. Sekundární pohlavní charakteristiky umožňují oddělit ženu od muže. Řadíme sem tělesné ochlupení, výšku, distribuci tělesného tuku nebo výšku hlasu. Do této složky řadíme i genotypy a přítomnost různých hormonů.

Druhá složka je složka kulturní/sociální. Do této složky řadíme genderové vyjádření, genderové role a genderovou prezentaci. Genderové vyjádření je pojem, který označuje, jakým způsobem jedinec veřejně vyjadřuje svůj gender (Ontario Human Rights Commission, n.d.). Pomocí těchto faktorů jedinec vyjadřuje svoji genderovou identitu ve společnosti. Genderové vyjadřování své identity probíhá jak vědomě, tak nevědomě, pomocí oblečení, vlasů, make-upu či způsobu mluvení (Price, Skolnik, 2017).

Třetí složkou je interní složka, kterou můžeme označit pojmem genderová identita. Interní složka genderu popisuje, jak člověk nahlíží sám na sebe jako na genderovou bytost. Tato složka tvoří obsah z hlediska toho, jestli se člověk uvnitř sebe vnímá mužsky nebo žensky (Price, Skolnik, 2017).

Jak již bylo zmíněno, Fafejta (2004) uvádí, že praxe naší společnosti odpovídá tomu, že jedinci jsou vychováni buď v genderu mužském nebo ženském. Stejnou problematikou se zabýval i Daly (2017), který odkazuje na předpoklad, že ve společnosti lze každého člověka zařadit do dvou kategorií, nikoliv podle genderu, ale podle pohlaví, tedy muž nebo žena. Daly tento předpoklad kritizuje a popisuje tři modely genderu vyvracející tento předpoklad.

„Binární“ model popisuje obě kategorie pomocí jejich fyzických i sociálních rysů, o kterých je předpokládáno, že jsou všemi členy, patřícími do určité kategorie, sdíleny. Výhoda tohoto modelu je jeho jednoduchost, nicméně díky této jednoduchosti jsou vyloučeni lidé, kteří nezapadají ani do jedné kategorie. Tento model podporuje stereotypy (Daly, 2017).

Druhý model je model „nebinární“. Tento model pracuje s genderem jako s kontinuálním spektrem mezi kategoriemi žena a muž a jedinci mohou zaujímat libovolné místo mezi nimi. Reprezentuje tradiční představy o mužství a ženství a představuje myšlenku „někde mezi tím“. Vychází z binárního modelu a je tedy lehce vysvětlitelný. (Daly, 2017).

Třetí model se nazývá „diskrétní kategorie“. Tento model vychází z modelu binárního, ale gender reprezentuje tak, že se skládá z více než dvou kategorií a každá kategorie je vymezena svojí definicí. Nejjednodušší verzí jsou tři kategorie, žena, muž, ostatní. Výhodou tohoto modelu je, že ukazuje, jak se gender liší v různých ohledech (Daly, 2017).

K pojmu gender se váže několik dalších pojmů, jako je např. pojem genderová role. Genderové role jsou soubor pravidel, která jsou jak zjevná, tak skrytá. Tyto pravidla bývají zpravidla nepsaná a neformální a je to právě společnost, kdo je určuje. Pravidla určují, jak se muži nebo ženy mají chovat, oblékat, myslet nebo jak se mají cítit. Jsou vytvářeny v rodině, ve vzdělávacím systému, na pracovním trhu. Obecně říkají, že role pečovatelky o děti a domácnost je určena ženám a role finančního zajištění rodiny je role mužská (ČSÚ, 2016).

2.2 Pohlaví

Pohlaví je termín, který označuje rozdíly mezi jednotlivci a jednotlivce dělí do dvou skupin, muži a ženy. Pohlaví jedince určují chromozomy, které jsou obsaženy v ženských vaječnicích a mužských varlatech. Celkem je v nich obsaženo 23 chromozomů a jeden z nich

určuje pohlaví jedince. Určující chromozom má dvě varianty, X a Y, přičemž pokud je kombinace chromozomů XY, narodí se chlapec a pokud je kombinace chromozomů XX, narodí se dívka (Oakley, 2000, s.22-23).

Proces pohlavní diferenciaci začíná již v 6. týdnu vývoje embrya. Od početí až do 6. týdnu jsou tedy všechna embrya, ať už jsou uspořádána jako XY nebo XX, anatomicky identická a je v nich započat vývoj ústrojí, které je důležité pro budoucí vývoj jedince ať už se jedná o muže, nebo o ženu (Oakley, 2000, s.23).

2.3 Srovnání pohlaví a genderu

Srovnáme-li pojmy pohlaví a gender, Renzetti a Curran (2003, s.20) popisují vztah pohlaví a genderu tak, že „*pohlaví jako biologická danost (bytí mužem či ženou) tu slouží jako základ, na němž lidé konstruují společenskou kategorii zvanou gender (maskulinitu či feminitu)*“. Pohlaví tedy můžeme označit jako termín biologický a gender jako pojem psychologicko-kulturní. To, jestli je jedinec mužem či ženou, je záležitostí toho, jakou podobu mají jeho genitálie stejně tak, jako toho, jaké nosí oblečení nebo jaké má povolání (Oakley, 2000, s.121).

Dr. Robert Stoller definuje vztah pohlaví a genderu tak, že pohlaví máme, až na několik výjimek, dvě (muž a žena). Abychom určili pohlaví, musíme vzít v potaz především chromozomy, poté vnější a vnitřní genitálie, gonády, druhotné pohlavní znaky a hormonální stav. Biologickým pojmům mužský a ženský odpovídají názvy genderu maskulinní a femininní (Stoller, cit. podle Oakley, 2000, s.121).

Pro každou společnost je pohlaví dáno jako základní kritérium, nicméně ty samé kultury už se neshodnou na tom, jak odlišit jeden gender od druhého. Může se objevit i jedinec, jehož gender není podložen žádným pohlavím. Takovému jedinci říkáme intersexuál. Nicméně i jedinci, kteří se po biologické stránce nedefinují ani mužem, ani ženou mohou být maskulinní a femininní jako biologicky daný muž nebo žena (Oakley, 2000, s.121).

3 GENDEROVÉ STEREOTYPY

Pojem stereotyp označuje zjednodušený souhrnný popis určité společenské skupiny. Stereotyp může mít jak negativní, tak pozitivní charakter. Prakticky neexistuje žádná společenská skupina, která by nebyla spojována s nějakým stereotypem (Renzetti, Curran, 2003, s.20). Stereotypy se tím pádem projevují i v oblasti genderu a říkáme jim genderové stereotypy.

Pojem genderový stereotyp je označení pro to, jak má vypadat „femininní žena“ nebo „maskulinní muž“ (Renzetti, Curran, 2003 s.20). Můžeme to také označit jako seskupení předsudků, které se týkají mužů nebo žen. Jsou to ve společnosti zažité formy chování, které se vztahují k pohlaví. Tyto předsudky jsou považovány za nezměnitelné (Bosá, Minaričová, 2006, s. 5). O adekvátnosti genderových stereotypů běžně nepochybujeme. Mají vliv na to, jak my sami interpretujeme a reprodukujeme realitu. Pokud je například v naší společnosti obecně dáno, že ženy jsou emocionální, naší tendencí je tuto vlastnost odhalovat a dále ji předávat (Křížková, 2007, s. 25). O těchto předsudcích uvažujeme v bipolárním smyslu, což znamená že žena, která je považována za „normální“ ženu nemá žádné rysy mužskosti a naopak. Existuje však mnoho jedinců, kteří těmto genderovým stereotypům neodpovídají. V mnoha případech se na tyto jedince pohlíží negativně a jsou označováni za deviantní, abnormální nebo zkažené (Renzetti, Curran, 2003 s.20-21).

S genderovými stereotypy a následným rozlišováním se nesetkáme jen na úrovni jedinců, ale i na společenské úrovni. V každé společnosti jsou předepsané určité vlastnosti, způsoby chování, které se odvíjí od toho, jestli je jedinec muž nebo žena. Takové předpisy jsou umístěny hluboko v různých společenských institucích, mezi které patří vzdělávací systém, politický systém, hospodářský systém nebo náboženství. Tyto institucionalizované vzorce genderové diferenciaci jsou nazývány pohlavně-genderovým systémem společnosti. Liší se jak v různých kulturách, tak i v různých historických obdobích (Renzetti, Curran, 2003, s. 20-21).

Renzetti a Curran (2003, s.21) uvádějí, že každý pohlavně-genderový systém zahrnuje tyto tři prvky: 1) sociální konstrukci genderových kategorií na základě biologického pohlaví, 2) dělbu práce na základě pohlaví, což znamená, že na základě pohlaví mu jsou přidělovány různé práce a 3) společenskou regulaci sexuality. Pohlavně genderované systémy mají velký dopad na životy mužů i žen. Příkladem takového systému je např. patriarchát, což je pohlavně-genderovaný systém, kde mají muži nadřazenou pozici nad ženami (Renzetti, Curran, 2003, s. 21).

Genderové stereotypy se vyznačují několika charakteristickými znaky. Mezi tyto znaky patří 1) ostrá bipolarizace, což znamená že jednu skupinu tvoří pojmy jako jsou emoce, příroda, pasivní, privátní a k takovým pojmům řadíme právě ženu. Jako opozici pro tyto pojmy používáme rozum, kulturu, aktivní a veřejné. Druhým znakem je rigidní a nepřechodná hranice mezi bipolaritou, která se vyznačuje myšlenkou „buď anebo“ (např. buď je něco racionální nebo neracionální). Třetím znakem je nerovnocenný, asymetrický a hierarchický vztah mezi polaritami, což znamená, že výše zmíněným pojmům, které se připisují mužům se dává nadřazenost nad pojmy, které jsou připisovány ženám (Bosá, Minarovičová, 2006, s.6-7).

S genderovými stereotypy se setkáváme všude. Jsou vyobrazeny v reklamách, ve škole, v médiích, v pohádkách, v názorech lidí, ale i v jazyce (Jarkovská, 2004). Typicky stereotypními vlastnostmi, které jsou přiřazovány ženám je např. to, že ženy jsou fyzicky slabší, a naopak muži fyzicky zdatnější. Ženy jsou založeny na citové stránce, muži mají logické myšlení. Ženy mají silnou intuici, kterou má jen málo mužů. Ženy by se měly starat o děti a domácnost, muži o živobytí (Orendáč a kol, 1999). Dále můžeme genderové stereotypy popsat tak, že muži jsou spojováni s racionalitou, dominancí a orientací na technické oblasti, ženy naopak s orientací na vztahy a submisivitu (Smetáčková, 2016, s.49-50).

Stereotypy a jejich proměnlivost v dějinném vývoji a čase je velmi malá. Je tomu tak proto, že stereotypy jsou záležitostí tradice, která sama o sobě nese konzervativní charakter (Janošová, 2008, s.30).

4 GENDER A TRH PRÁCE

4.1 Teoretické přístupy genderové struktury trhu práce

Pracovní trh lze na základě teoretických přístupů ke genderové struktuře popsat jako prostředí, které je rozděleno podle pohlaví. Práci, kterou vykonávají ženy je udávána menší hodnota a kvůli tomu jsou ženy, ve srovnání s muži, znevýhodněné. Tento stav vytváří nerovnosti, které spočívají v tom, že ženy, ve srovnání s muži, mají omezený přístup k prestižnímu zaměstnání a k vyšším pozicím. S tímto stavem je spojena i feminizace některých odvětví, kde převažují ženy nad muži. Nerovnosti na trhu práce se projevují zejména skrz genderovou segregaci. Kromě toho je zde i koncept duálního trhu práce, kde muži obsazují prestižní a lépe placené pozice. Nerovnosti na trhu práce mají dopad na životy jednotlivců. Mezi faktory s dopadem patří zejména genderová segregace a mzdové nerovnosti (Křížková, 2007, s.28).

Autorkou teoretického přístupu, který nebere v potaz genderovou strukturu trhu, je Catherine Hakim. Tento přístup označujeme jako preferenční teorii. Přístup vychází z předpokladu, že ženy v západním světě mají možnost vybrat si mezi jakoukoliv volbou své životní strategie a podmínek, kterými ji naplní. Ženy podle této volby rozděluje do tří skupin: home-centred, work-centered a adaptive. Home centred ženy jsou ženy, jejichž pozornost je trvale zaměřena na domov a rodinu, work-centred ženy jsou ženy zaměřené hlavně na práci a adaptive ženy jsou ty, které své zaměření mění v různých časových obdobích (Křížková, 2007, s.28).

Tento přístup čelí nemalé kritice. Chybí zde např. úvaha o tom, za jakých podmínek, nebo pod jakým tlakem je žena, která takové rozhodnutí činí. Dalším argumentem ze strany kritiků je to, že tento teoretický přístup nebere v potaz strukturální omezení, např. genderové stereotypy (Křížková, 2007, s.28).

Jiný teoretický přístup navrhla Harriet Bradley. Podle Harriet Bradley společné vlastnosti a zkušenosti žen převládají nad rozdílnostmi. Ženy totiž čelí stejným problémům na pracovištích, mezi které patří exkluze a genderové stereotypy. Ženy jsou těmito faktory omezeny a nemohou se rozhodovat podle svých preferencí (Křížková, 2007, s.30).

4.2 Genderová segregace

Genderová struktura trhu práce je charakterizována především genderovou segregací a mzdovými nerovnostmi (Křížková, 2007, s.33). Genderová struktura trhu práce není určena

biologickým pohlavím, ale na základě genderových režimů a na základě genderových významů „ženské“ a „mužské“ práce a potenciálu toho, jak společnost tyto významy vytváří a reprodukuje (Křížková, Sloboda, 2009, s.13). Genderové stereotypy ve spojení se zaměstnáním také formují postavení žen a mužů ve společnosti a s tím se pojí pojem genderová segregace (Valentová, Šmídová, Katrňák, 2010, s. 63)

Genderovou segregaci můžeme charakterizovat jako genderovou dělbu placené práce a dělení na zaměstnání na ty, kde dominují ženy, nebo na ty, kde dominují muži a také na integrované oblasti, ve kterých je podíl mužů i žen vyrovnaný. Genderovou segregaci dělíme na segregaci sektorů a zaměstnání, kde se jedná o to, jaké zastoupení žen a mužů je v jednotlivých sektorech na trhu práce nebo v zaměstnáních. Dále genderovou segregaci rozdělujeme na vertikální a horizontální (Křížková, Sloboda, 2009, s.13). Horizontální segregace znamená vysoké zastoupení mužů nebo žen v určitém sektoru trhu práce nebo zaměstnání. Pracovní trh, který je silně horizontálně segregovaný se projevuje tím, že na něm nalezneme mnoho typicky ženských a typicky mužských povolání. Vertikální segregace znamená disproporční zastoupení mužů nebo žen na různých pozicích v zaměstnanecké hierarchii, např. ve vedoucích pozicích. Na vzniku genderové segregace na trhu práce se podílí poptávka a nabídka, vyspělost ekonomiky a nastavení sociálního státu (Valentová, Šmídová, Katrňák, 2007, s. 43).

Genderová segregace má negativní dopad na to, jak jsou ženy vnímány muži a také jak ženy vnímají samy sebe především kvůli tomu, že genderová segregace silně napomáhá reprodukci genderových stereotypů. Situace na českém trhu práce z pohledu genderové segregace je charakterizována silnou segregací a ke snižování míry segregace dochází velmi pomalu (Křížková, Sloboda, 2009, s.14-29).

4.3 Genderové stereotypy na trhu práce

Pracovní trh je oblast, která je z velké části zatížena genderovými stereotypy. Podle dosud existujících statistik je rozdělení zaměstnání podle pohlaví příčinou genderových významů. Rozdělení pracovního trhu mezi zaměstnání pro muže a pro ženy je vykováváno na základě genderových stereotypů o schopnostech a volbách mužů a žen (Křížková, Sloboda, 2009, s. 34-35).

Genderové stereotypy se na trhu práce projevují tak, že ženská práce je spojena s tím, že ženy pracují méně protože se starají o domácnost a tím je ospravedlňován jejich nižší plat. Naopak stereotyp, že muž je ten, který živí rodinu ospravedlňuje to, že muži získávají vyšší a

lépe placené pozice (Křížková, Sloboda, 2009, s.34). Práce, za kterou je člověk odměněn platem se vždy pojila s muži, kteří měli za úkol postarat se finančně o rodinu. Práce je zároveň pro ně velmi důležitá, protože zde můžou předvést své přednosti. Naopak práce žen je spojována s nižší důležitostí a od ženy není očekáváno stejné jednání jako od mužů. Předpokládá se, že ženy budou spokojené s tím, co mají (Pavlík, 2005, s.32).

S genderovými stereotypy souvisí i genderové nerovnosti na pracovišti. Genderové nerovnosti na pracovišti jsou spojovány s možnostmi kariéry a postupu. *„Běžně se např. stává, že i když muži a ženy vykonávají obsahově stejnou či příbuznou práci, jejich pozice mají jiný název - třeba sekretářka a tajemník. Od tohoto rozlišení se potom odvíjejí i perspektivy další existence ve firmě - zatímco místo sekretářky je chápáno jako víceméně setrvalý stav, tajemník je možným předstupněm další manažerské kariéry“* (Křížková, Pavlica, 2004, s.88).

S genderovými nerovnostmi na pracovišti souvisí pojmy skleněný strop a skleněný výtah. Skleněný strop označuje bariéry, se kterými se setkávají ženy při kariérním postupu. Jedná se o systém strukturálních překážek, které nejsme schopni vidět, protože jejich existenci žena pocítí až při snaze kariérního postupu. Mezi tyto překážky se řadí společenské bariéry, informační bariéry, bariéra odlišnosti, genderové rozdělení pracovního trhu, existence old-boys networks, sexuální obtěžování a nedostatky v diskriminačních zákonech (Křížková, Pavlica, 2004, s.92-93).

Muži jsou spojováni s pojmem skleněný výtah. Tento pojem označuje mechanismus, který vynáší muže v převážně feminizovaném prostředí nahoru při kariérním postupu. (Smetáčková, Helšusová, 2006, s.54).

4.4 Segmentace žen a mužů na českém trhu

Český trh je z hlediska genderových nerovností charakteristický především rozdílným odměňováním žen a mužů, nízkým zastoupením žen ve vedoucích pozicích a horizontální segregací trhu práce. Mezi genderové stereotypy můžeme také zařadit pojem druhá směna neboli neviditelná práce, která zahrnuje povinnost postarat se o domácnost, děti a je přiřazována zejména ženám (Úřad vlády ČR, 2023).

Co se týče míry zaměstnanosti pracovního trhu v České republice, zaměstnanost žen je menší o 14,9 %. To můžeme vysvětlit tím, že ženy se starají o děti a jen málo žen přeruší svoji kariéru z důvodu péče (Úřad vlády ČR, 2023, s. 20-21).

Ženy také z velké většiny vykonávají pečující osoby pro ty, kteří jsou závislí na pomoci druhých. Co se týče rodičovského příspěvku, v roce 2022 jej pobíralo 98 % žen (Úřad vlády ČR, 2023, s.22).

Podle Křížkové a Slobody (2009, s.30) každý sedmý muž v Česku pracuje v odvětví manuálního zaměstnání, mezi které patří kovář, zámečnick, mechanik, seřizovač či opravář strojů. Každý dvanáctý muž vykonává zaměstnání technika a každý dvacátý muž je řidičem. Podle dat z roku 2008 bylo nejčastější zaměstnání mužů technici ve fyzikálních, technických a jim příbuzných oborech. Druhým nejčastějším zaměstnáním je skupina zaměstnání kovářů, nástrojařů, zámečnicků a zaměstnání v příbuzných oborech. Třetím nejčastějším zaměstnáním jsou řidiči motorových vozidel (Křížková, Sloboda, 2009, s.27).

Naopak nejčastějším zaměstnáním žen jsou odborné administrativní pracovnice. Druhým nejčastějším zaměstnáním jsou odborné ošetřovatelky a zdravotní sestry. Dalším velmi častým zaměstnáním žen jsou učitelky základních škol a předškolní výchovy, pomocnice, uklízečky a prodavačky v obchodech (Křížková, Sloboda, 2009, s. 23-25).

Podle statistik ČSÚ z roku 2021, největší podíl mužů je zastoupen ve zpracovatelském průmyslu, kde je i největší zastoupení žen. Muži jsou dále nejvíce zastoupeni ve stavebnictví, dopravě, skladování a ubytování, stravování a pohostinství. V těchto odvětvích je jen malé procento žen. Ženy jsou naopak dále nejvíce zastoupeny ve zdravotní a sociální péči, velkoobchodu, maloobchodu a ve vzdělávání (ČSÚ, 2022).

Podle dat z roku 2022, v oblasti zákonodárství a řídicích pracovníků pracovalo 71 tis. žen a 195 tis. mužů. V oblasti pracující ve službách a prodeji pracovalo 537 tis. žen a 253 tis. mužů. V oblasti úřednictví to bylo 359 tis. žen a 101 tis. mužů. V oblasti řemeslnictví a opravářství to bylo 84 tis. žen a 718 tis. mužů. V oblasti obsluhy strojů a zařízení, montéři a montérky pracovalo 174 tis. žen a 515 tis. mužů (Úřad vlády ČR, 2023).

Pokud se zaměříme na zastoupení žen ve vedoucích pozicích, aktuálně se podle studie Women in Business počet společností, ve kterých jsou ve vedoucích pozicích pouze muži snižuje. Ačkoliv se počet snižuje, v České republice je nepoměr mezi muži a ženami ve vysokých manažerských pozicích stále velký. V České republice je ve vedoucích pozicích 87 % mužů a 13 % žen (Bussinesinfo.cz, 2023).

Zastoupení žen v zákonodárné moci v ČR je velmi nízké, dokonce pod průměrem EU. Složení Parlamentu ČR je tvořeno z 75 % muži a z 25 % ženami (Úřad vlády ČR, 2023).

4.5 Rozdíly v odměňování žen a mužů

Jak již bylo zmíněno, důsledkem působení genderové segregace je i nerovnost v platech. Za ukazatele rozdílů v odměňování žen a mužů používáme pojem gender pay gap. Nejčastěji je dán jako procentuální rozdíl mezi průměrným hodinovým hrubým výdělkem zaměstnaných žen a mužů (Rovná odměna, 2024). Tento pojem v mé práci označuji jako termín genderový rozdíl. Genderový rozdíl v odměňování mezi muži a ženami ukazuje, jaké je postavení obou pohlaví na trhu práce. Příčiny, které způsobují genderovou nerovnost je několik. Jsou to příčiny strukturální, kam patří struktura trhu práce a s tím spojená genderová segregace, systémové příčiny, kam patří systémy odměňování a procesy s nimi spojené. V tomto kontextu nejvýznamnější jsou kulturní příčiny, kam řadíme kulturu, veřejné mínění, hodnoty, normy, a především genderové stereotypy. Jako příklad můžeme uvést tradiční představu o tom, že žena vykonává roli matky, pečovatelky a muž je živitel rodiny. Součástí těchto příčin je také samotná hodnota, kterou společnost připisuje práci mužů a práci žen. Důležitý faktor, který způsobuje genderové rozdíly je podhodnocení ženské práce (Křížková, Vohlídalová, Pospíšilová, Maříková, 2017, s. 10-16).

Genderové rozdíly v odměňování mají mnoho negativních důsledků. Mezi ně řadíme např. negativní vliv na životní úroveň jak žen samotných, tak i členů jejich domácností. Domácnost v ČR přijde ročně o 80 976 Kč (Křížková, Vohlídalová, Pospíšilová, Maříková, 2017, s. 21-22).

V rámci mezinárodního srovnání je ČR v rámci Evropy na velmi vysoké pozici. V roce 2015 činil genderový rozdíl necelých 23 %. Jediná země, která měla vyšší genderový rozdíl, než ČR bylo Estonsko, kde genderový rozdíl dosahoval 28 % (Křížková, Vohlídalová, Pospíšilová, Maříková, 2017, s. 55).

V roce 2022 činila hodnota gender pay gapu 17,7 %. To můžeme také vyjádřit tak, že od října 2022 do konce roku 2022 ženy pracovaly symbolicky zdarma. Průměrná měsíční mzda žen činila v roce 2022 38 861 Kč, zatímco mzda mužů 47 239 Kč. Průměrná mzda byla u žen menší o 8 378 Kč (Úřad vlády ČR, 2023).

5 GENDER A VZDĚLÁVÁNÍ

5.1 Gender a vzdělávání

Gender, kromě toho, že hraje významnou roli na trhu práce, představuje významnou roli i ve vzdělávacím systému. Gender představuje důležitý faktor, který ovlivňuje budoucí rozhodování jedince v kontextu profesní stránky, významně ovlivňuje úspěch jedince ve škole a vztah dítěte ke škole jako k instituci (Janošová, 2008, s. 147)

Vzdělávací systém buď upevňuje aktuální stav nebo podporuje změnu. V kontextu genderu a nerovností z něho pramenících nicméně k žádné změně pomocí vzdělávacího systému nedochází a pouze přispívá k zachování aktuálního stavu genderové struktury ve společnosti. Vzdělávací systém a jeho struktura je odrazem sociálních nerovností, kam patří i ty genderové. Genderové nerovnosti jsou pomocí vzdělávacího systému předávány jejich aktérům a aktérkám a dále se reprodukuje. Reprodukce genderových nerovností se odehrává na několika úrovních. Reprodukce genderu probíhá zejména uvnitř školy. Na školní půdě dochází k reprodukci genderové struktury pomocí vertikální i horizontální segregace žen a mužů. Segregace žen a mužů probíhá jak mezi studenty, tak i mezi učiteli (Jarkovská, 2013, s. 35-38)

K reprodukci genderu přispívají i politiky, které se v oblasti vzdělávání prosazují. Mezi tyto politiky se řadí i tvorba formálních kurikul a osnov (Jarkovská, 2013, s. 38). Pomocí formálního kurikula má škola povinnost předat žákům znalosti a dovednosti, které žáci potřebují k naplnění rolí ve společnosti. Škola tuto povinnost předává žákům tak, že je nutí k tomu, aby splnili určité studijní předměty, např. dějepis nebo matematiku. Žákům škola kromě formálního kurikula předává i kurikulum skryté. Pomocí něho škola žákům předává společenské, ekonomické a politické hodnoty. Tyto hodnoty žákům předává skrze výukové materiály, které jsou ve škole používány. Kromě tohoto způsobu je škola předává také explicitně, např. tak že je žák při pozdním příchodu potrestán. Skryté kurikulum žáky učí způsoby, jakými mají nahlížet na svět a co od světa mají očekávat pro svoji osobu (Renzetti, Curran, 2003, s. 124)

Ve školním prostředí se gender vyskytuje všude okolo nás. Netýká se jen mužů a žen v kontextu toho, jaké charakteristiky jsou jim přiřazovány. Nalezneme ho i ve vztazích mezi muži a ženami. Gender mají i věci nebo symboly, protože na ně pohlížíme jako na „ženské“ nebo „mužské“. (Jarkovská, 2007, s. 14). Ve škole se gender promítá na pěti rovinách. (Smetáčková, Jarkovská, 2006, s. 15).

První rovinou, kde gender vystupuje je fyzický prostor ve škole a rozdělování úkolů. Příkladem jsou ženské a mužské šatny, nebo to, že dívky zalévají květiny a chlapci mají na starost opravy. Genderové rozdělení prostoru lze vidět i na chodbě, kdy chlapci např. hrají stolní tenis a dívky je pozorují. (Smetáčková, Jarkovská, 2006, s.15-17) Je to patrné také v zasedacím pořádku (Jarkovská, 2007, s.18).

Druhá rovina obsahuje konstrukci symbolů a představ, které podporují praktické genderové oddělení činností. Příkladem je to, že ženy mají na starost školní besídky nebo školní nástěnky (Smetáčková, Jarkovská, 2006, s. 16).

Třetí rovinou jsou formální i neformální pravidla komunikace mezi ženami a muži. Od mužů je očekáváno, že budou gentlemani. Čtvrtou rovinou je osobní identita jedinců. Pátou rovinu tvoří obecná logika a principy života ve škole (Smetáčková, Jarkovská, 2006, s. 16).

Gender se mimo tyto roviny projevuje také v komunikaci mezi vyučujícím a žákem, ale i v komunikaci mezi žáky. Projevovat se může tak, že pedagogové oslovují dívky a chlapce termínem žáci, čímž používají generické maskulinum (Jarkovská, 2007, s. 14-15).

Gender je patrný také v pedagogickém hodnocení. U chlapců se hodnocení pedagoga zaměřuje na jeho výkon a intelekt, u dívek se zaměření posouvá na spořádanost a dobré chování. Jeho přítomnost nalezneme také v kurikulu (Jarkovská, 2007, s. 16).

5.2 Genderové stereotypy ve vzdělávání

I přes to, že velká většina pedagogů zastává požadavek optimálního rozvoje dívek i chlapců, v praxi se však objevují stále značné rozdíly mezi zacházením se žáky a žákyněmi. Tyto představy pramení z tvrdě zažitých představ o tom, jak by měl vypadat manželský pár. Žena porodí a vychovává děti, muž je živitel rodiny a měl by tak mít kvalitní vzdělání, aby toho byl schopen (Janošová, 2008. s.147).

Reprodukce tohoto zažitého názoru se liší v závislosti na typu školy. Základní škola si drží, v teoretickém smyslu, nestrannost. Střední školy už tak nestranné nejsou. Pedagogové a pedagožky odborných předmětů prezentují větší zaujatost. Je to dáno tím, že většina profesí jsou genderově stereotypní a zaměřením školy, která žáky připravuje na určité povolání. Vliv má také gender učitele (Janošová, 2008. s.147-148).

Učitelé s žáky komunikují odlišně, v závislosti na jejich genderu. Komunikace je odlišná především v obsahu a frekvenci. Chlapcům je věnováno více času a pokud vykazují známky neslušného chování, jako je třeba vykřikování správné odpovědi bez zvednutí ruky, je

jím toto chování tolerováno více než u dívek, které jsou za takové chování napomínány. V kontextu obsahu se u chlapců klade větší důraz na opravování chyb a vedou je více k tomu, aby své chyby vyhledali sami. Chlapci jsou chváleni za intelektuální výkon, zatímco dívky za upravený zevnějšek a odpovídající vystupování (Renzetti, Curran, 2003, s.132-133).

Genderové stereotypy se promítají také v učivu, které je vyučováno. Jako příklad můžeme uvést předmět dějepis, který je genderově zatížený. Je vyučován tak, že děti si vlivem výuky představují, že svět se vyvíjí pouze díky mužům a ženy jsou z historie vymazány. (Helšusová, 2007, s. 19-20)

V učebnicích a učebních materiálech též nalezneme genderové stereotypy. Často se stává, že výukové materiály zobrazují dívku nebo chlapce pouze v rolích, které pro ně společnost považuje za přirozené. Kvůli tomuto aspektu je pak složité děti naučit to, že role, jakou mají jedinci ve společnosti není determinovaná tím, jakého jsou pohlaví. Učebnice bez genderových stereotypů by měly dětem pomoci představit si samy sebe v takových rolích, které nejsou determinovány žádnými genderovými stereotypy (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, n. d.).

Genderové stereotypy mají také spojitost se šikanou, která se ve škole vyskytuje. Genderová dimenze šikany vykazuje takové projevy, že oběť šikany má rysy, které nejsou v souladu s tradičními představami o chlapcích a dívkách. Pokud si chlapec najde oblibu v tanci, vybočuje tak z obvyklé představy, která se pojí např. s fotbalem (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, n. d.).

6 VOLBA POVOLÁNÍ A STŘEDNÍ ŠKOLY

6.1 Žák a volba střední školy

Každý žák se na konci základní školy rozhoduje o svém budoucím povolání. Takové rozhodování představuje pro jedince závažnou etapu v celoživotním procesu profesní kariéry (Hlad'o, 2008, s.4). Hřebíček (1987, s.40) říká, že volba střední školy je pro dospívající základem pro celý profesní vývoj a je jedním z nejzávažnějších kroků v životě jedince. Volbu středních škol žáci uskutečňují nejčastěji ve věku 14-15 let. Toto období je pro jedince nelehké právě z důvodu jak fyzického, tak psychického dospívání (Hlad'o, 2008, s.4).

Mají-li se žáci správně rozhodnout o svém budoucím povolání, musí získat dostatečně informací a) sami o sobě neboli o tom, jaké mají zájmy, znalosti, schopnosti, vlohy, povahu, studijních výsledky, ale musí mít znalost i o svém zdravotním stavu, svých nedostatcích a slabých místech, b) o světě práce, kam patří znalost existence profesí a jejich obsahu. Předpokladem pro správnou volbu žáka je také orientace ve vzdělávací nabídce středních škol. (Hlad'o, 2014, s. 8).

6.2 Volba povolání a její vlivy

Volba povolání je ovlivněna působením mnoha faktorů, které jsou jak celospolečenské, skupinové i individuální. Do celospolečenských faktorů řadíme politický systém, úroveň národního hospodářství, společenskou prestiž, prestiž povolání, postoje lidí k práci, výchovně vzdělávací systém nebo např. školskou politiku. Mezi skupinové faktory řadíme vliv sociálního prostředí, ve kterém je jedinec socializován. Individuální faktory vychází z toho, jaké má jedinec vlastnosti (Hlad'o, 2008, s. 47).

6.2.1 Vliv rodiny

Volba povolání jedinců je ovlivněna především okolím. Největší vliv při volbě povolání u žáků má rodina, hlavně rodiče. Vliv rodiny na jedince je uskutečňován skrze předávání kulturních vzorců, postojů k práci, k povolání a také mají nějaké představy o budoucím povolání dětí. Na děti působí i rodinné prostředí, přístup rodičů, způsob, jakým je v rodině komunikováno a celková úroveň na jaké je výchova v rodině uskutečňována (Hlad'o, 2008, s.48-49).

Nejen, že je jedinec ovlivňován skrze prostředí, je také ovlivňován rodiči přímo. V přímém vlivu mají hlavní roli zkušenosti rodičů z vlastního zaměstnání a to, co si do budoucna pro své

děti přejí. Ovlivnění skrze rodiče může nabývat i negativního vlivu, zejména pokud postoj rodičů vychází z jejich vlastních přání nebo nenaplněných tužeb (Hlad'o, 2008, s.48-49).

6.2.2 Vliv školy

Podobně jako rodina, škola hraje také důležitou roli v procesu volby povolání žáků. Je to důležitý faktor, který hraje roli při rozhodování žáka o jejich budoucím povolání. Hlad'o (2008, s. 9) říká „*Systematickým působením u žáků formuje postoje k práci, profesím a zodpovědné volbě povolání. Škola dětem pomáhá s utvářením reálného profesního cíle a perspektivy, vybavuje je kompetencemi potřebnými pro sebepoznávání a informacemi o světě práce.*“

Nejdůležitější činitelé pro volbu povolání jsou zejména vyučovací předměty a učitelé, kteří předměty vyučují (Hlad'o, 2008 s.9). Svoji roli při volbě povolání mají i třídní učitelé, výchovní poradci i další učitelé, kteří s žáky 9. ročníků pracují (Hlad'o, 2014, s.9). Úkolem třídních učitelů je organizovat a řídit přípravu žáků na volbu povolání v rámci třídy, ve kterých vykonávají funkci třídního učitele (Hlad'o, 2014, s.21).

6.2.3 Vliv vrstevníků a přátel

Vrstevníci a přátelé jsou dalším faktorem, který ovlivňuje žáky při rozhodování o budoucím povolání. V období 14-15 roku, kdy si žáci prochází první volbou povolání se žák nachází ve vývojovém období, kdy dochází k stoupajícímu odpoutávání se od rodičů a vliv vrstevníků se stále zvyšuje. Vrstevníci žákům slouží jako zdroj sociálního učení. Pomocí vrstevníků si jedinci budují svoji identitu a vrstevníci také slouží jako opora (Hlad'o, Drahoňovská, 2012, s. 14).

6.3 Volba oboru a gender

6.3.1 Genderově tradiční a netradiční obory

Studijní programy, které vedou k povoláním, ve kterých převažují ženy nebo muži vykazují nerovnováhu mezi počtem dívek a chlapců, kteří tento obor studují. Podle dat z ČSÚ z roku 2020 bylo ve školním roce 2019/2020 přijato na obory s maturitní zkouškou 29 675 dívek a 28 447 chlapců (ČSÚ, 2020).

Z toho na obory ze skupiny technické vědy a nauky tvořilo přijatý počet 715 dívek a 8 691 chlapců. Mezi tyto obory se řadí strojírenství, elektrotechnika, výpočetní technika, potravinářství aj. Ve zdravotnických oborech a farmaceutických vědách bylo přijato 3718 žen a 401 mužů (ČSÚ, 2020).

Ve skupině oborů společenských věd a nauk a služeb, kam ČSÚ řadí ekonomiku, administrativu, gastronomii, obchod, právo a veřejnosprávní činnost bylo ve školním roce 2019/2020 přijato 12 820 žen a 7 879 mužů. Ve skupině oborů, kam ČSÚ řadí publicistiku, knihovnictví, informatiku, pedagogiku, učitelství a sociální péče bylo přijato 6 601 žen a 1697 mužů (ČSÚ, 2020).

6.3.2 Genderové stereotypy a volba oboru

Jak bylo ukázáno na datech v předchozí podkapitole, některé obory jsou stále feminizované, a naopak jiné obory maskulinizované. Nerovnoměrné zastoupení žen a mužů v mnoha oborech je doprovázeno platovými nerovnostmi. Silně feminizované obory (zdravotnictví, učitelství) je spojeno s nižším průměrným platem na rozdíl od inženýrství nebo programátorství, kde je naopak převaha mužů. Volba oboru je také spojena s genderovými stereotypy (Smetáčková, Pavlík, 2017, s. 47).

Podle studie Lindy Gottfredsonové (2002) jsou genderové stereotypy součástí faktorů, které ovlivňují rozhodování o volbě povolání u žáků. Mezi další faktory patří i genderová polarizace trhu práce. Jedinci se genderovým stereotypům a genderové polarizaci mohou přizpůsobit anebo se proti ní vymezit. Jejich reakce závisí na tom, čeho chce jedinec z určité práce dosáhnout. Z výzkumů vyplývá, že převážná většina dívek a chlapců si volí obory odpovídající jejich genderu (Smetáčková, Pavlík, 2017, s. 48-49). Např. výzkum žákovských představ o trhu práce, kterého se zúčastnilo 709 dívek a 714 chlapců 8. a 9. ročníků ZŠ ukázal, že kosmetiku, kadeřnictví a vyučování malých dětí považovalo více než 80 % studujících za povolání vhodná pro ženy, a naopak řízení nákladního auta a programování vidělo téměř 80 % studujících jako povolání vhodná pro muže (Smetáčková, cit. podle Smetáčková, Pavlík, 2017, s. 48).

PRAKTICKÁ ČÁST

7 METODOLOGIE VÝZKUMU

V následující části bude popsáno, jak byl výzkum realizován. Cílem této práce bylo zjistit, jestli se u žáků a žákyň středních škol genderové stereotypy promítaly do volby středních škol. Mým cílem je také zjistit, jestli žáci rozlišují povolání na typicky mužská a ženská a jestli se liší vnímání genderových stereotypů z hlediska pohlaví.

7.1 Metody

Pro realizaci tohoto výzkumu jsem zvolila kvantitativní výzkum, který byl proveden pomocí dotazníkového šetření. Původním záměrem bylo využití mix-method, tedy kombinace kvantitativních metod, v tomto případě dotazníkového šetření, a kvalitativních metod, v tomto případě polostrukturovaných rozhovorů se studenty genderově netypických oborů. Vzhledem k nejistotě ohledně toho, zdali by se mi podařilo sehnat dostačující počet respondentů pro kvalitativní část a menšímu časovému rozpětí jsem po konzultaci zaměřila pouze kvantitativně a vytvořila dotazníkové šetření, které zahrnuje i otevřené otázky.

7.2 Výzkumná otázka

Výzkumná otázka mé bakalářské práce zní takto: „*Promítaly se genderové stereotypy do volby středních škol u žáků a žákyň středních škol?*“ Výzkumná otázka byla doplněna o několik podotázek, ze kterých byly následně vytvořeny hypotézy. Podotázky zní takto:

- 1) Promítaly se genderové stereotypy do volby střední školy u žáků a žákyň středních škol?
- 2) Rozlišují žáci a žákyně středních škol povolání na typicky mužská a typicky ženská? (Uvažují o povoláních jako o povoláních „pro ženy“ a povoláních „pro muže“?)
- 3) Liší se vnímání genderových stereotypů z hlediska pohlaví?

7.3 Hypotézy

Hypotézy byly utvořeny na základě výše zmíněných podotázek. K 1. podotázce se vážou tyto hypotézy:

H1: Žáci, kteří při volbě střední školy uvádí vliv genderových stereotypů přemýšleli o tom, jestli je pro ně střední škola vhodná z hlediska genderu.

H2: Žáci, kteří při volbě střední školy uvádí vliv genderových stereotypů se setkali s názorem, že střední škola, kterou si vybrali pro ně není vhodná z hlediska genderu.

H3: Dívky si uvědomují vliv genderových stereotypů na volbu střední školy více než chlapci.

H1 je ověřována pomocí otázek „*Přemýšleli jste při volbě střední školy, zdali je tato škola pro Vás vhodná z hlediska toho, že jste chlapec/ dívka?*“, „*Ovlivnily Vás nějak genderové stereotypy při výběru střední školy?*“. H2: je ověřována pomocí otázek „*Setkali jste se někdy s názorem, že střední škola, kterou jste si vybrali pro Vás není vhodná právě proto, že jste chlapec/dívka?*“, „*Ovlivnily Vás nějak genderové stereotypy při výběru střední školy?*“ Tyto hypotézy vychází z teoretického předpokladu, že žáci a žákyně si volí obory odpovídající jejich genderu. Některé obory středních škol jsou stále feminizované, nebo naopak maskulizované (Smetáčková, Pavlík, 2017, s. 47).

H3 je ověřována opět pomocí otázky „*Ovlivnily Vás nějak genderové stereotypy při výběru střední školy?*“ a pomocí otázky na pohlaví respondenta. Tuto hypotézu jsem do této části zapojila kvůli tomu, že ženy se později na trhu práce setkávají s problémy, jako je např. skleněný strop.

H4: Studenti rozlišují povolání na povolání typicky mužská a typicky ženská.

H4 se váže k 2. podotázce. Na H4 hledám odpověď pomocí baterie otázek o povoláních typických pro muže a ženy. Respondentům jsem položila otázky ohledně toho, jestli si myslí že existují povolání pouze pro muže, pouze pro ženy a genderově neutrální povolání. Pro tuto hypotézu jsem také využila přiřazovací otázku, která obsahovala seznam povolání s možností přiřadit možnosti „typicky mužské“, „typicky ženské“, „ani mužské ani ženské“. Při tvorbě této hypotézy jsem vycházela ze statistických dat, která byla zmíněna v teoretické části, a která ukazují, že některá povolání zastupují výhradně muži a některá výhradně ženy.

H5: Více chlapců souhlasí s názorem, že muži by měli vydělávat více než ženy.

Na tuto hypotézu hledám odpověď pomocí otázky „*Jaký máte názor na stereotyp, že muži by měli vydělávat více než ženy?*“

H6: Více chlapců souhlasí s názorem, že práce pro muže a ženy není stejně důležitá.

Na tuto hypotézu hledám odpověď pomocí otázky „*Myslíte si, že je práce pro muže a ženy stejně důležitá?*“

H7: Více chlapců souhlasí s názorem, že ženy by se měly soustředit spíše na rodinu než na kariéru.

H7 se snažím zodpovědět pomocí otázky „*Myslíte si, že by se ženy měly soustředit spíše na rodinu, než na kariéru?*“

H8: Více chlapců souhlasí s názorem, že rodičovství není pro ženy a muže stejně důležité.

H8 se snažím zodpovědět pomocí otázky „*Myslíte si, že je pro ženy a muže rodičovství stejně důležité?*“

Hypotézy H4-H8 se vážou k 3. podotázce. U této hypotézy předpokládám, že pohlaví respondentů se promítne do toho, jaký mají názor na tyto genderové stereotypy. Hypotéza je založena na tom, že podle výzkumu agentury Median jsou muži konzervativnější než ženy. Předpokládám tedy, že chlapci budou více zastávat tyto stereotypní názory (ČT24, 2024).

7.4 Výzkumný vzorek

Výzkumným vzorkem mé bakalářské práce byli žáci a žákyně středních škol. Věkové rozmezí bylo od 16 do 20 let. Klíčové pro respondenty bylo, aby byli aktuálně žáci střední školy. Žáci a žákyně byli jak z gymnázií, lycea, střední odborné školy i středního odborného učiliště. Respondentů bylo celkem 301 z toho 141 mužů a 160 žen.

Ve svém výzkumném vzorku jsem se snažila o rovnoměrné zastoupení žen a mužů, a to hlavně z toho důvodu, že proměnná pohlaví je klíčová při následující analýze dat. O rovnoměrné zastoupení respondentů podle pohlaví jsem se snažila tak, že jsem nejprve oslovila stejný počet škol, ze kterých jedna z nich měla větší zastoupení chlapců a druhá naopak větší zastoupení dívek. Bohužel návratnost byla malá, a tak jsem musela oslovit i další školy. Dotazník byl respondentům distribuován online. Všichni respondenti dotazník vyplnili online formou.

7.5 Výzkumný nástroj

Výzkumným nástrojem mé bakalářské práce byl dotazník, který obsahuje uzavřené i otevřené otázky. Dotazník je tvořen ze 40 otázek, přičemž některé otázky jsou podmíněny na základě odpovědi otázky předchozí. Na začátku dotazníku je krátké představení, kde sděluji účel dotazníku a komu je dotazník určen. Dále je začátek dotazníku tvořen otázkami týkající se charakteristiky respondentů (věk, pohlaví, typ školy, který respondent navštěvuje).

Následují otázky na téma volba střední školy, volba střední školy a genderové stereotypy, přiřazování typicky ženských a mužských povolání a vlastností a otázky, které se týkají povolání a genderových stereotypů. Většina otázek je uzavřených, otevřené otázky jsou

doplňující a slouží pro konkrétnější popis a vysvětlení situace, na kterou byl respondent dotazován. Celé znění dotazníku je obsaženo v příloze č.1.

Před ostrým rozesláním dotazníku na střední školy byl dotazník rozeslán 10 lidem, kterými byli dospělé osoby i žáci středních škol. Zajímalo mě především, jestli jsou otázky srozumitelné, relevantní a také jestli se filtrovací otázky správně zobrazují. Následné připomínky a chyby byly poté zapracovány.

Dotazník byl vytvořen online a byl rozeslán na střední školy v Plzeňském kraji. Abych splnila podmínku rovnoměrného zastoupení podle pohlaví, nejprve jsem oslovila školy, u kterých jedna splňovala podmínku většího zastoupení dívek a druhá většího zastoupení chlapců. Takové parametry splňují hlavně střední odborné školy, což odpovídá i mému vzorku, který je tvořen hlavně z žáků těchto škol. Bohužel návratnost dotazníku byla poměrně malá a musela jsem tak oslovit i další školy.

Online forma dotazování byla zvolena kvůli jednoduchosti a rychlosti oproti papírovému dotazníku. Dotazníky mohly být rozeslány emailem a jednoduše vyplněny online. Další výhodou online dotazování bylo, že dotazníky se nemusely přepisovat a s daty jsem ihned mohla začít pracovat. Jednoduchá byla také jejich distribuce, provedena pomocí emailu. Online dotazování také umožnilo sběr více dat než v případě papírového dotazníku. Protože byl distribuován emailem, žáci ho mohli vyplnit odkudkoliv a nemuseli být ve škole přítomni. V kontextu mé práce mi online dotazník umožnil sběr více dat z více škol.

Střední školy byly kontaktovány pomocí emailu, ve kterém jsem se představila, sdělila účel výzkumu a poprosila o distribuci mezi žáky. V emailu jsem také upozornila na to, že dotazníkové šetření je anonymní a výsledky budou použity pouze pro účely mé bakalářské práce.

7.6 Metoda analýzy dat

Dotazník byl vytvořen v prostředí Google Forms a distribuován byl pomocí emailu. Data jsem následně upravila v programu Microsoft Excel. Analýza dat, grafy a testování dat bylo provedeno v programu Rstudio. Součástí analýzy dat byla také analýza vybraných otevřených odpovědí. Odpovědi jsem okódovala, rozdělila do témat a následně přidala jako doplnění k uzavřeným otázkám. Otevřené odpovědi musely být důkladně protříděné, protože některé z nich neměly relevantní obsah.

7.7 Etické aspekty výzkumu

Během výzkumu jsem se nedopustila žádného porušení etických zásad. Respondenti byli v úvodu dotazníku poučeni o tom, že dotazník je anonymní. Dále byli také poučeni o tom, že výsledky dotazníku budou použity pouze pro moji bakalářskou práci. Kromě toho, že bylo poučení o anonymitě a o tom, že výsledky budou použity pouze pro účely mé bakalářské práce v úvodu dotazníku, poučení jsem také zmínila přímo v emailu, který jsem školám rozesílala.

7.8 Limity výzkumu

Mezi limity mého výzkumu bych zařadila nerovné zastoupení respondentů z hlediska škol. Z dotazníku jsem také musela vyřadit jednu otázku, protože jsem nezajistila, aby na ní respondenti odpovídaly tak, jak bylo míněno.

8 ANALÝZA DAT

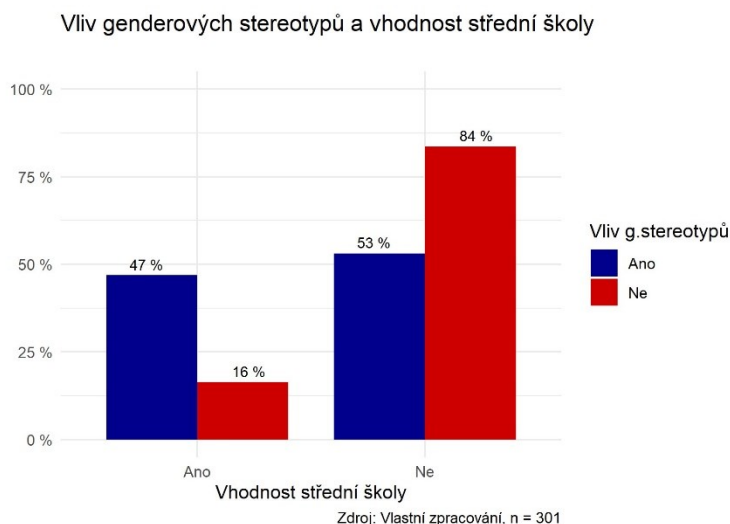
8.1 Charakteristika výzkumného souboru

Dotazník vyplnilo 301 respondentů. 141 respondentů tvořili chlapci, 160 respondentů tvořily dívky. V příloze č.2 je zobrazen graf respondentů podle pohlaví. V příloze č.3 je k dispozici graf respondentů podle věku. Největší zastoupení mají věkové skupiny 16, 17 a 18 let. Zastoupení respondentů s věkem 19 a 20 let je menší. V příloze č.4 je graf zobrazující typ školy, kterou respondenti navštěvují. Naprostá většina respondentů jsou žáci střední odborné školy.

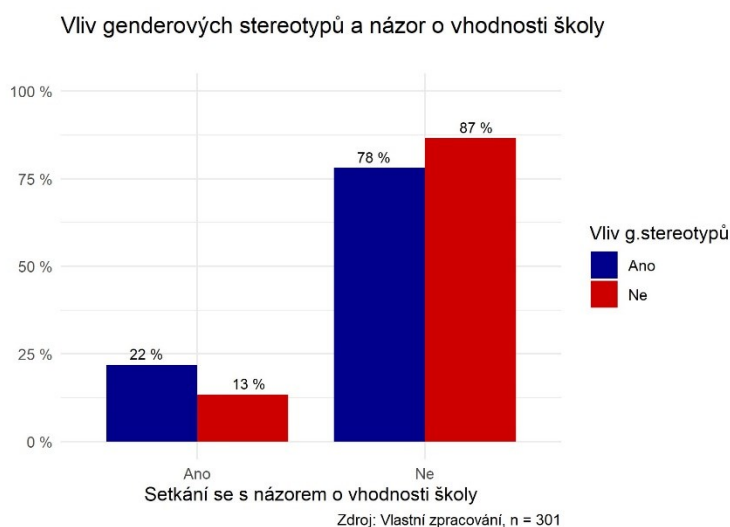
8.2 Genderové stereotypy a volba střední školy

Prvním tématem jsou genderové stereotypy a jejich vliv na volbu střední školy. Graf č.1 se vztahuje k H1: Žáci, kteří při volbě střední školy uvádí vliv genderových stereotypů přemýšleli o tom, jestli je pro ně střední škola vhodná z hlediska genderu. Nejprve bych ráda uvedla, že respondentů, kteří uvádí vliv genderových stereotypů při výběru školy bylo pouze 32, což je pouze 10,6 % z celkového vzorku. V grafu č.1 vidíme, že žáků, kteří přemýšleli o vhodnosti střední školy a uvádí vliv genderových stereotypů bylo 47 %. Žáků, kteří o vhodnosti školy z hlediska genderu nepřemýšleli a uvádí vliv genderových stereotypů bylo 53 %. Těch, kteří nepřemýšleli o vhodnosti střední školy a zároveň uvádí vliv genderových stereotypů bylo více než těch, kteří o vhodnosti školy z hlediska genderu přemýšleli a uvádí vliv genderových stereotypů.

Data byla otestována pomocí chí-kvadrát testu. Na základě statistického testování byl potvrzen statisticky významný vztah ($p < 0,05$). Hodnota Cramerovo V (0.22) poukazuje na středně významný vztah mezi vlivem genderových stereotypů a vhodností střední školy.

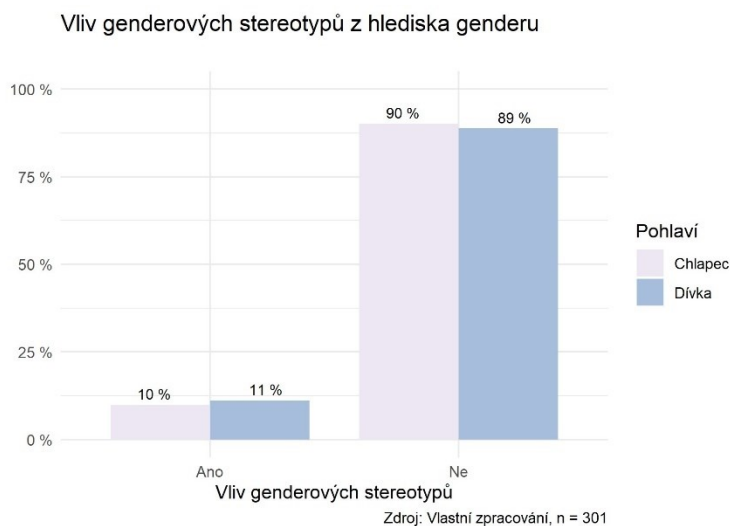

V grafu č.2 se pokouším zodpovědět H2: Žáci, kteří při volbě střední školy uvádí vliv genderových stereotypů se setkali s názorem, že střední škola, kterou si vybrali pro ně není vhodná z hlediska genderu. Ze skupiny, která zaškrtnla ano, tedy že se setkali s názorem, že střední škola, kterou si vybrali pro ně není vhodná z hlediska genderu, uvedlo vliv genderových stereotypů 22 % respondentů. Ve skupině, kteří se s názorem o vhodnosti školy z hlediska genderu nesetkali uvedlo vliv generových stereotypů 78 % respondentů. Data byla opět otestována pomocí chí-kvadrát testu. Hodnota nesplňuje podmínku $p < 0,05$ a proto zde není statisticky významný vztah. Tuto hypotézu tedy nelze potvrdit.

Graf č.2 Vliv genderových stereotypů a setkání se s názorem o vhodnosti střední školy

Graf č.3 zobrazuje vliv stereotypů z hlediska pohlaví. V grafu lze vidět, že chlapců, kteří uvedli vliv genderových stereotypů na volbu střední školy je 10 % a dívek 11 %. Vliv genderových stereotypů na volbu střední školy je tak poměrně malý, ale dívky uvádějí vliv genderových stereotypů více než chlapci. Na základě statistického testování pomocí chí-kvadrát testu byla zjištěna hodnota, která nesplňuje podmínku $p < 0,05$ a není potvrzen statisticky významný vztah.

Graf č.3 Vliv genderových stereotypů podle pohlaví

Otázka o vlivu genderových stereotypů byla doplněna o otázku, zdali by respondenti mohli popsat, jak je genderové stereotypy při volbě střední školy ovlivnily. Odpověď na tuto otázku poskytlo pouze 16 žáků. Mezi odpověďmi se nejčastěji vyskytovalo, že respondenti měli strach jít na školu, která pro ně není „vhodná“ a vyskytuje se tam větší zastoupení opačného pohlaví. Další vliv na to měli také rodiče, kteří chtěli, aby respondenti šli na školu pro ně „vhodnou“.

8.3 Ženská a mužská povolání

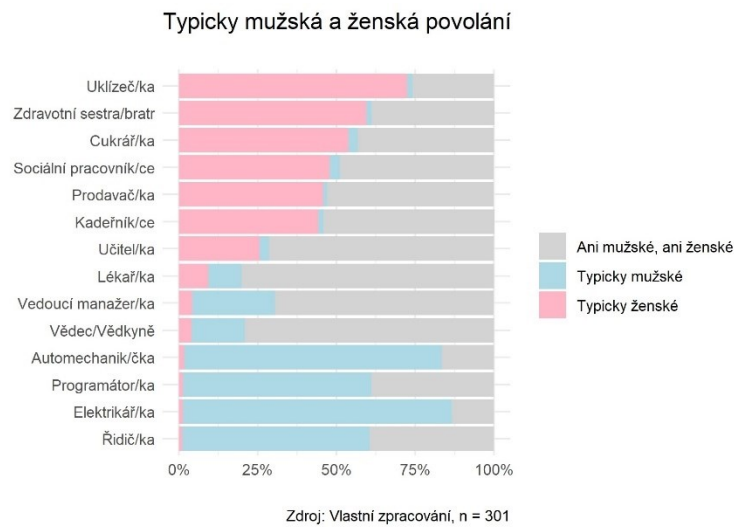
V této podkapitole se budu věnovat H2: Studenti rozlišují povolání na povolání typicky mužská a typicky ženská. Jak jsem již popisovala, na tuto hypotézu jsem hledala odpověď pomocí několika otázek. První otázkou bylo, jestli dle respondentů existují genderově neutrální povolání. V příloze č. 5 můžeme vidět graf, jak respondenti odpovídali. 74 % respondentů si myslí, že ano, 26 % že ne. V otevřené odpovědi, která navazovala na tuto otázku měli respondenti taková povolání vypsát. Odpovědí na tuto otázku bylo 174. Nejčastěji se vyskytovalo povolání učitel/ka, které bylo zmíněno více než 60x a lékař/ka, které bylo zmíněno více než 40x. Často se také objevovala odpověď všechny, prodavač/ka nebo kadeřník/ce.

Další otázkou byla otázka, jestli si respondenti myslí, že existují povolání vhodná pouze pro muže. V příloze č.6 je grafické znázornění této otázky. 56 % respondentů odpovědělo že ano, 44 % respondentů odpovědělo, že ne. Zde jsou výsledky rozdílné pouze o 10% rozdíl. Na doplňující otevřenou otázku odpovědělo 126 žáků. V otevřené otázce, jaká povolání to jsou se nejčastěji vyskytovala odpověď automechanik (38x) a elektrikář (30x). Dále se ve větším zastoupení objevoval také zedník, dělník, řidič a hasič.

Další otázkou byla otázka, zdali existují povolání vhodná pouze pro ženy. V příloze č.7 lze vidět odpovědi respondentů. Zde můžeme vidět, že odpověď ne převažuje nad odpovědí ano. Odpověď ano zvolilo 44 % respondentů, odpověď ne 56 % respondentů. V otevřené odpovědi navazující na tuto otázku, kde jsem se ptala, o jaké povolání se jedná, se nejčastěji vyskytovala odpověď uklízečka (31x). Dále měla větší zastoupení zdravotní sestra, učitelka, kadeřnice, kosmetička, chůva nebo pečovatelka. Odpovědí na otevřenou otázku bylo celkem 96.

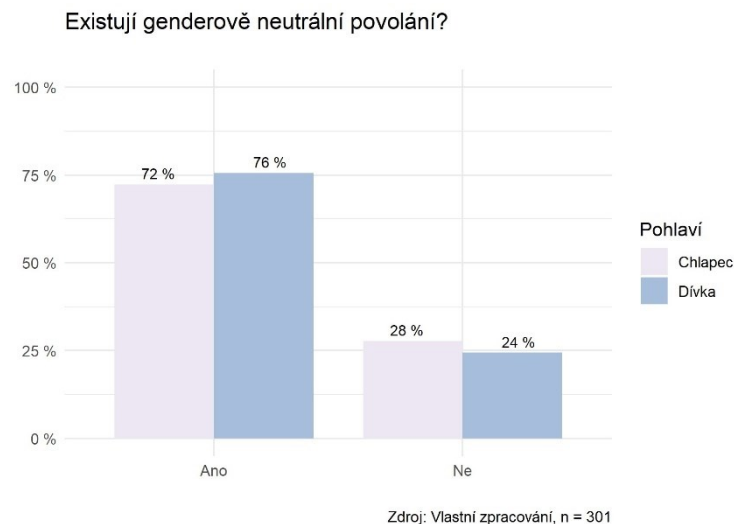
Poslední otázkou byla přiřazovací otázka na povolání, která jsou typicky mužská, typicky ženská nebo ani mužská ani ženská. V grafu č. 4 vidíme přehled těchto povolání. Mezi typicky ženské se řadí uklízeč/ka, zdravotní sestra/bratr, cukrář/ka, sociální pracovník/ce. Mezi povolání ani mužské, ani ženské respondenti v největší míře řadili prodavače/ku, kadeřníka/ci,

učitele/ku, lékaře/ku, vedoucího manažerka/ku a vědce/vědkyni. Automechanik/čka, programátor/ka, elektřikář/ka a řidič/ka jsou povolání, kde převažuje odpověď typicky mužské.

Graf č.4 Povolání typicky mužská a typicky ženská

Tyto odpovědi jsem poté analyzovala i ve spojení s pohlavím. V grafu č.5 vidíme odpovědi na otázku ohledně genderově neutrálních povolání. Rozdíly mezi muži a ženami se zde příliš neliší. 72 % chlapců si myslí, že genderově neutrální povolání existují. Z dívek je o existenci genderově neutrálních povolání přesvědčeno 76 %.

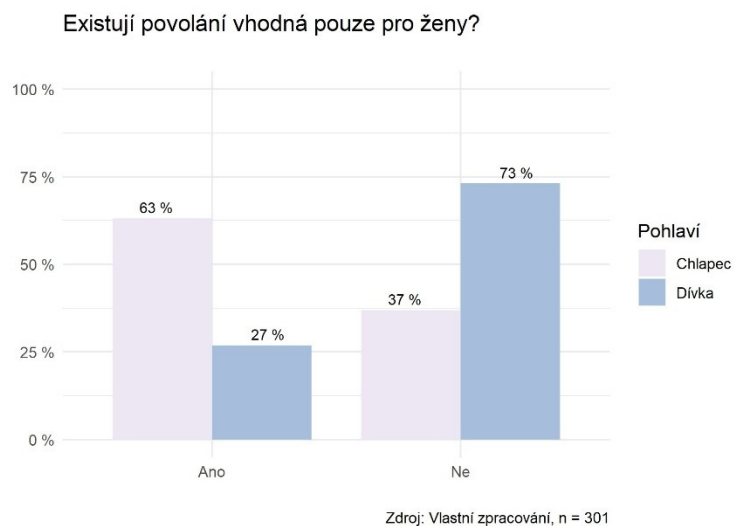
Graf č.5 Existence genderově neutrálních povolání

V grafu č.6 vidíme odpovědi na to, zdali existují pohlaví vhodná pouze pro muže. Zde vidíme, že 72 % chlapců si myslí, že ano a z dívek si ano myslí pouze 41 %. Rozdíly mezi pohlavím jsou tu tedy znatelné.

Graf č.6 Existence povolání pouze pro muže

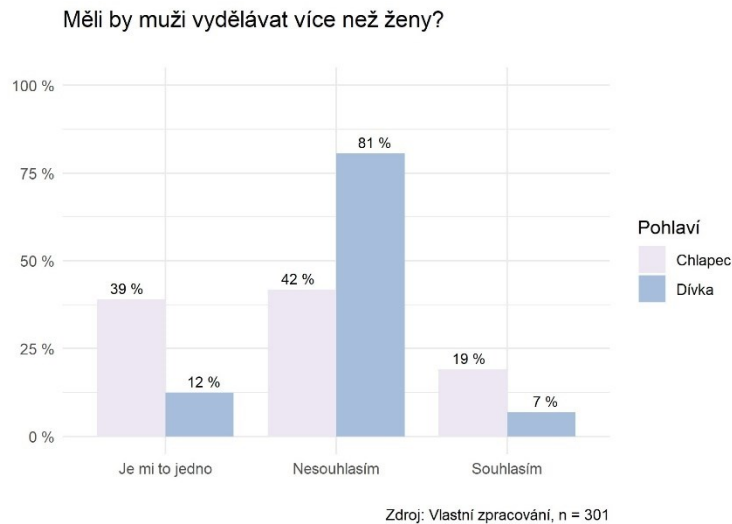
V grafu č.7 vidíme výsledky pro otázku, jestli existují povolání vhodná pouze pro ženy. Chlapci si oproti ženám více myslí, že ano. Naopak u odpovědí dívek výrazně dominuje odpověď ne. 63 % chlapců a pouze 27 % dívek si myslí, že existují povolání vhodná pouze pro ženy.

Graf č.7 Existence povolání pouze pro ženy

8.4 Vnímání genderových stereotypů z hlediska pohlaví

K zodpovězení H5: Více chlapců souhlasí s názorem, že muži by měli vydělávat více než ženy se vztahuje Graf č. 8. V tomto grafu lze vidět, že míra chlapců, kteří s názorem souhlasí je vyšší než míra dívek. Vysoký rozdíl je i mezi názory v kategorii nesouhlasím, kde je míra u dívek 2x vyšší než u chlapců.

Graf č.8 Názor na tvrzení, že by muži měli vydělávat více než ženy

Data byla otestována pomocí chí-kvadrát testu. Na základě statistického testování byl potvrzen statisticky významný vztah ($p < 0,05$). Hodnota Cramerovo V (0.40) poukazuje na silný vztah mezi pohlavím a názorem na tento stereotyp.

K H6: Více chlapců souhlasí s názorem, že práce pro muže a ženy není stejně důležitá se vztahuje graf č.9. Zde vidíme, že s názorem nesouhlasí více chlapců než dívek. 19 % chlapců s názorem nesouhlasí. Z dívek s tímto názorem nesouhlasí pouze 4 %.

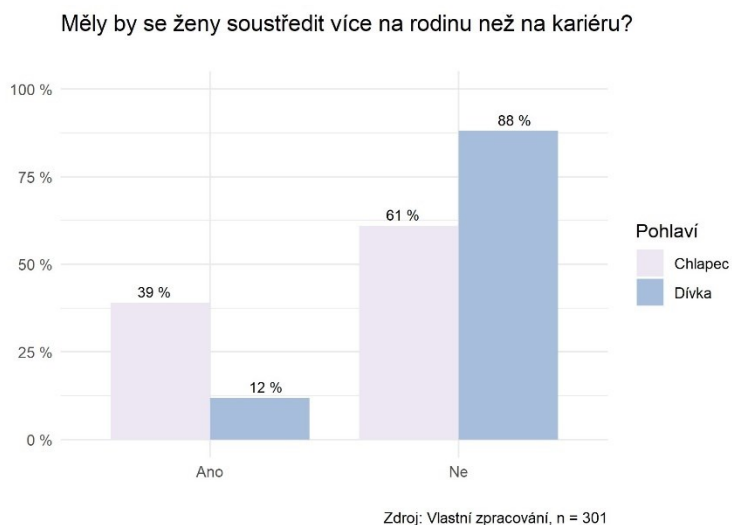

Graf č.9 Důležitost práce

Data byla opět testována a můžeme zde potvrdit statisticky významný vztah ($p < 0,05$). Hodnota Cramerovo V (0.2) poukazuje na středně silný vztah mezi pohlavím a názorem na důležitost práce.

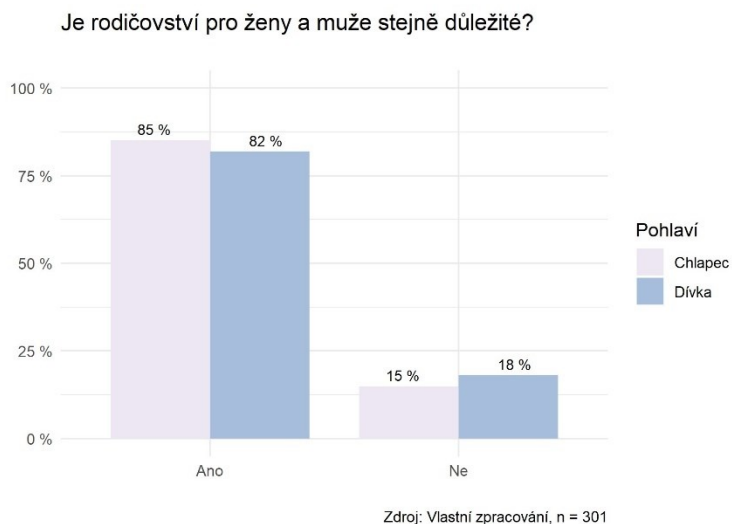
Pro H7: Více chlapců souhlasí s názorem, že ženy by se měly soustředit spíše na rodinu, než na kariéru slouží graf č.10. V tomto grafu vidíme, že chlapců, kteří s názorem souhlasí je více, než žen. V kategorii, která nesouhlasí s tím, že by se ženy měly soustředit více na rodinu, než na kariéru nesouhlasí 61 % chlapců a 88 % dívek.

Data byla opět testována a můžeme zde potvrdit statisticky významný vztah ($p < 0,05$). Hodnota Cramerovo V (0.3) poukazuje na středně silný vztah mezi pohlavím a názorem na to, jestli by se měly ženy soustředit více na rodinu než na kariéru.

Graf č.10 Soustředění žen

Graf č.11 se věnuje H8: Více chlapců souhlasí s názorem, že rodičovství není pro ženy a muže stejně důležité. Rozdíl mezi chlapci a dívkami, je velmi malý. Na základě statistického testování nebyla splněna podmínka $p < 0,05$ a není potvrzen statisticky významný vztah.

Graf č.11 Rodičovství

8.5 Shrnutí a diskuse výsledků

Pomocí dotazníkového šetření jsem se snažila zodpovědět otázku, zdali se genderové stereotypy promítají do volby střední školy. Volba střední školy je spojena i s volbou budoucího povolání a výběr střední školy žáci často zvažují podle toho, jaké povolání by chtěli vykonávat.

Prvním tématem bylo, jestli se genderové stereotypy promítají do volby střední školy, se kterou je spojena i volba budoucího povolání. Podle studie Lindy Gottfredsonové (2002) jsou genderové stereotypy součástí faktorů, které ovlivňují rozhodování o volbě povolání u žáků. Žáci si často vybírají povolání, která odpovídají jejich genderu (Smetáčková, Pavlík, 2017, s. 47). Ze zjištění této práce vyplývá, že žáci, kteří jsou genderovými stereotypy ovlivněni přemýšlí o tom, jestli je škola pro ně vhodná z hlediska genderu. Genderové stereotypy tedy při volbě střední školy mají určitý vliv. I přes to, že byl vliv potvrzen se bavíme o velmi malé skupině, vliv tedy nemůžeme považovat za výrazně silný.

Hypotéza č.2, která se zabývala vztahem mezi vlivem genderových stereotypů a tím, jestli se žáci setkali s názorem, že pro ně škola není vhodná z hlediska genderu nebyla potvrzena. Potvrdit nelze ani hypotézu č.3, která se zabývá vztahem mezi pohlavím a vlivem genderových stereotypů.

V hypotéze č.2 a č. 3 lze pozorovat zajímavý rozpor ve vztahu k ostatním hypotézám. Tyto hypotézy jako jediné nepotvrzují vliv genderových stereotypů. Při detailnějším zamyšlení se nad tím, proč tomu tak může být si to vysvětlují tak, že genderové stereotypy jsou dnes již tak rozsáhlé, že ovlivňují jak dívky, tak chlapce, i když každého jiným způsobem. Vliv genderových stereotypů se neprokázal ani u vztahu s tím, jestli se žáci někdy setkali s názorem, že škola, kterou si vybrali pro ně není vhodná z hlediska genderu. To je se mí jeví tak, že ačkoliv se žáci s tímto názorem nemuseli setkat osobně, mohli být ovlivněni nepřímo, protože genderové stereotypy jsou i v takovém směru reprodukovány.

Podle statistik existují povolání, která jsou zastoupena více muži a povolání, která zastupují hlavně ženy. Každý sedmý muž pracuje v manuálním odvětví, a každý dvacátý muž je řidičem. Nejčastějším povoláním u žen jsou administrativní pracovnice, zdravotní sestry a učitelky (Křižíková, Sloboda, 2009). V zjištěních mého výzkumu lze pozorovat, že respondenti rozlišují povolání podle genderu. Nejčastější odpovědi pro typicky mužská povolání byly automechanik, elektrikář, zedník nebo řidič. U žen to naopak byla uklízečka, zdravotní sestra nebo učitelka. Tyto odpovědi jsou v souladu nejen s dosavadním zjištěním, ale i s otázkou, kde respondenti přiřazují povolání typicky mužská a ženská, tedy kromě učitele/ky. Tuto odpověď respondenti označili převážně jako povolání ani typicky mužské, ani typicky ženské. Odpovědi, které byly zjištěny z doplňkových otevřených otázek vnímám jako zajímavé potvrzení toho, jak respondenti odpovídali v odpovědích uzavřených.

Prokázal se také vztah mezi pohlavím a odpověďmi na otázky, zdali existují povolání vhodná pouze pro muže, nebo pouze pro ženy. To, jak respondenti odpovídali bylo ovlivněno i tím, jaké je jejich pohlaví.

Posledním tématem analýzy bylo téma, zdali pohlaví ovlivňuje to, jak jsou vnímány jednotlivé genderové stereotypy. Data prokázala statisticky významný vztah mezi pohlavím s názorem na tyto stereotypy. Chlapci ve větší míře souhlasí s tím, že by muži měli vydělávat více než ženy, že práce pro muže a ženy není stejně důležitá a že by se ženy měly soustředit více na rodinu než na kariéru. To, že chlapci jsou zastánci těchto konzervativních názorů ve větší míře než dívky je i v souladem s výsledky studie agentury medián, která ukazuje, že muži jsou o něco konzervativnější než ženy (ČT 24, 2024).

9 ZÁVĚR

V této práci jsem se zabývala genderovými stereotypy a jejich vlivem na volbu střední školy u žáků a žákyň středních škol. Kromě vlivu genderových stereotypů jsem se také zabývala tím, jestli žáci uvažují o povoláních jako o povoláních vhodná pro muže a o povoláních vhodná pro ženy. Dále mě také zajímalo, jestli se vnímání genderových stereotypů vzhledem k profesi liší podle pohlaví

Teoretická část práce se zabývala popisem genderu, pohlaví a jejich rozdílů, charakteristikou genderových stereotypů, genderovými stereotypy na trhu práce a ve vzdělávacím systému.

Cíle mé práce byly zjišťovány pomocí dotazníkového šetření, určené žákům a žákyním středních škol. Respondentů se celkem zúčastnilo 301. Výsledky mého dotazníkového šetření odhalily, že genderové stereotypy mají vliv na volbu střední školy. Žáků, kteří uvedli vliv genderových stereotypů byla menšina, pouze 10,6 %. Nicméně žáci, kteří uvádí vliv genderových stereotypů přemýšleli o tom, zdali je tato škola pro ně vhodná z hlediska genderu.

Další zjištění bylo, že žáci rozlišují povolání na povolání typicky ženská a typicky mužská. Zjištěno bylo také, že to, jak respondenti o povoláních uvažují je ovlivněno i tím, jaké je jejich pohlaví.

Zjištění mého výzkumu také ukázala, že existuje vztah mezi pohlavím a tím, jaký mají respondenti názor na vybrané genderové stereotypy. Zjištění ukazují, že chlapců, kteří si myslí, že by měli muži vydělávat více než dívky je více než dívek. Chlapců, kteří si myslí, že práce pro muže a ženy není stejně důležitá je také více než dívek. V otázce ohledně soustředění žen na rodinu nebo kariéru si více chlapců myslí že by se ženy měly soustředit spíše na rodinu než na kariéru. Naopak v otázce rodičovství se vztah mezi pohlavím a názorem na důležitost rodičovství nepotvrdil.

Tato bakalářská práce může sloužit jako inspirace pro následující výzkumy, ať kvantitativního tak kvalitativního rázu. Uskutečněné dotazníkové šetření by mohlo být doplněno o kvalitativní část, např. v podobě rozhovorů se studenty genderově netradičního oboru. Samotné dotazníkové šetření by mohlo být také doplněno o více respondentů, kteří by zastupovali všechny typy škol a následně by se odpovědi mohly porovnávat mezi různými typy škol.

10 RESUMÉ

This bachelor thesis deals with gender stereotypes and their influence on the choice of secondary schools among secondary school students. The work is divided into two parts. The theoretical part of the work is devoted to the characteristics of gender, sex, gender stereotypes and gender stereotypes in the labor market and in the education system. The practical part of the work describes the research methodology and findings of the research. The research of this work was carried out using a questionnaire survey which was intended for secondary school students. The aim was to find out if gender stereotypes are reflected in the choice of secondary schools and how students think about gender stereotypes. The results showed that gender stereotypes had had an influence on the choice of a secondary school. Students also think about occupations as the ones suitable for men and the ones suitable for women. Gender also affects how students think about gender stereotypes that are associated with the profession.

11 SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ

Bosá, Monika, Minarovičová, Katarína, 2006. *Rodovo citlivá výchova*. Online. Dostupné z: https://monikabosa.weebly.com/uploads/6/4/6/8/6468731/brozura_rcv_final.pdf. [cit. 2024-02-27].

Businessinfo.cz, 2023. *Počet žen ve vedení tuzemských firem vzrostl za posledních 5 let o 9 procent*. Online. Dostupné z: <https://www.businessinfo.cz/clanky/pocet-zen-ve-vedeni-tuzemskych-firem-vzrostl-za-poslednich-5-let-o-9-procent/>. [cit. 2024-04-11].

ČSÚ, 2016. *Gender: Základní pojmy*. Online. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/gender/gender_pojmy. [cit. 2024-04-11].

ČSÚ, 2022. *Zaostřeno na ženy a muže* [online]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/164109064/30000222.pdf/aa11b900-b0b6-42ed-b23c-85d17bcd8060?version=1.6> [cit. 2024-04-11].

ČSÚ, 2020. *Zaostřeno na ženy a muže* [online]. [cit. 2023-12-06]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/120583268/300002200309.pdf/8d68113c-0223-45bb-b3c3-b60d4401cc7a?version=1.1>

ČT24, 2024. *Dívky jsou prý globálně liberálnější, chlapci konzervativnější. V Česku se ale politický rozkol generace Z projevuje jinak*. Online. 2024. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/domaci/divky-jsou-pry-globalne-liberalnejsi-chlapci-konzervativnejsi-v-cesku-se-ale-politicky-rozkol-346594>. [cit. 2024-04-26].

Daly L., Helen, 2017. *Modelling sex/gender*. Online. Dostupné z: https://www.academia.edu/36085163/Modeling_Sex_Gender. [cit. 2024-02-27].

Fafejta, Martin, 2004. *Úvod do sociologie pohlaví a sexuality*. Ve Věrovanech: Jan Piszkiwicz. ISBN 80-867-6806-6.

Gottfredson, Linda, 2002. Gottfredson's Theory of Circumscription, Compromise, and Self-creation. *Career Choice and Development*.

Helšusová, Lenka, 2007. Co se učí dívky a chlapci? Smetáčková, Irena a Lucie Jarkovská. *Příručka pro genderově citlivé vedení škol: příručka pro budoucí i současné učitelky a učitele*. Praha: Otevřená společnost, 2007. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-87110-01-0.

Hlad'o Petr, 2008. *Svět práce a volba povolání* [online]. [cit. 2023-12-06]. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/pep/jaro2009/TE2BP_SVP/um/Svet_prace_-_finalni_verze.pdf

Hlad'o, P., Drahoňovská, P, 2012. Rozhodování žáků základních a středních škol o dalším studiu a práci v pohledu žáků i jejich rodičů [online]. Praha: Národní ústav pro vzdělávání. Dostupné z: http://www.nuov.cz/uploads/Vzdelavani_a_TP/KP_Volba_zaci_rodice_pro_www.pdf

Hlad'o, Petr, 2014. *Příručka k volbě povolání*. ISBN 978-80-904994-2-3. Dostupné z: http://www.vys-edu.cz/assets/File.ashx?id_org=600139&id_dokumenty=5847

Hřebíček, Libor, 1987. *Výchova a profesionální orientace*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987.

Janošová, Pavlína, 2008. *Dívčí a chlapecká identita: vývoj a úskali*. Praha: Grada, 2008. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2284-9.

Jarkovská, Lucie, 2004. *Prohlédněme genderové stereotypy*. Valdřová, Jana. *ABC feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004. ISBN: 80-903228-3.

Jarkovská, Lucie, 2007. *Ve škole je gender všude kolem nás*. Smetáčková, Irena a Lucie Jarkovská. *Příručka pro genderově citlivé vedení škol: příručka pro budoucí i současné učitelky a učitele*. Praha: Otevřená společnost, 2007. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-87110-01-0.

Jarkovská, Lucie, 2013. *Gender před tabulí: etnografický výzkum genderové reprodukce v každodennosti školní třídy*. Studie (Sociologické nakladatelství). Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2013. ISBN 978-80-210-6098-2.

Křížková, Alena a Karel Pavlica, 2004. *Management genderových vztahů: postavení žen a mužů v organizaci*. Praha: Management Press. Psyché (Grada). ISBN 80-726-1117-8.

Křížková, Alena, 2007. *Životní strategie žen a mužů v řízení (a) podnikání*. Praha: Sociologický ústav AV ČR. Sociologické disertace. ISBN 978-80-7330-125-5.

Křížková, Alena, Marta Vohlídalová, Kristýna Pospíšilová a Hana Maříková, 2017. *Aktuální rozdíly v odměňování žen a mužů v ČR: hloubková analýza statistik a mezinárodní srovnání*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7421-147-8.

Křížková, Alena, Zdeněk Sloboda, 2009. *Genderová segregace českého trhu práce. Kvantitativní a kvalitativní obraz. Sociologické studie / Sociological Studies* 09:4. Praha: Sociologický ústav AV ČR. ISBN 978-80-7330-165-1.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, n. d. *Gender a vzdělávání*. Online. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/ministerstvo/proc-je-dulezite-se-zabyvat-genderovou-rovnosti-v-kontextu>. [cit. 2024-04-11].

Oakley, Ann, 2000. *Pohlaví, gender a společnost*. Praha: Portál. ISBN 80-717-8403-6.

Ontario Human Rights Commission, n. d.. *Gender identity and gender expression*. Online. Dostupné z: <https://www3.ohrc.on.ca/en/policy-preventing-discrimination-because-gender-identity-and-gender-expression/3-gender-identity-and-gender-expression>. [cit. 2024-04-11].

Orendáč, P. a kol. 1999. *Metodická příručka výchovy k lásce a čistote*. Prešov : Katechetická komisia pri KBS. ISBN80-7165-210-5

Pavlík, Petr. (2005). *Gender a trh práce*. Smetáčková, Irena, Vlková, Klára. *Gender ve škole: příručka pro vyučující předmětů občanská výchova, občanská nauka a základy společenských věd na základních a středních školách*. Praha: Otevřená společnost, 2005. Psyché (Grada). ISBN 80-903-3312-5.

Price Maggi, Skolnik Avy, 2017. Ability status and gender. *In The SAGE Encyclopedia of Psychology and Gender* (Vol. 4, pp. 1-5). SAGE Publications, Inc., <https://doi.org/10.4135/9781483384269> [cit. 2024-04-11].

Renzetti, Claire M, Curran, Daniel J, 2003. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0525-2.

Rovná odměna, 2024. *Co je nerovné odměňování a jak se počítá*. Online. Dostupné z: <https://rovnaodmena.cz/co-je-nerovne-odmenovani-a-jak-se-pocita/>. [cit. 2024-04-11].

Smetáčková I., Pavlík P, 2017. Studium genderově netradičního oboru střední školy: důvody volby a hodnocení zkušenosti. *Lifelong Learning-celoživotní vzdělávání*, roč. 7. č.3. s.46-66. ISSN: 1804-526X. Dostupné z: https://lifelonglearning.mendelu.cz/media/pdf/LLL_20170703046.pdf

Smetáčková, Irena a Lucie Jarkovská, 2006. *Gender ve škole: příručka pro budoucí i současné učitelky a učitele*. Praha: Otevřená společnost, 2006. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-903-3315-X.

Smetáčková, Irena, 2016. *Genderové představy a vztahy: sociální a kognitivní aspekty vývoje maskulinity a femininity v průběhu základní školy*. Gender sondy (Sociologické nakladatelství). Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). ISBN 978-80-7419-229-6.

Smetáčková, Irena, Helšusová, Lenka, 2006. Rodiče a další aktéři školního vzdělávání. SMETÁČKOVÁ, Irena a Lucie JARKOVSKÁ. *Gender ve škole: příručka pro budoucí i současné učitelky a učitele*. Praha: Otevřená společnost, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-903-3315-X.

Unicef, 2022. *Gender Socialisation and Gender Dynamics in Families*. Online. Dostupné z: https://www.issa.nl/sites/default/files/pdf/Publications/cross%20sectoral/Module%2018_Supporting%20Families%20for%20Nurturing%20Care_Gender.FINAL_.pdf. [cit. 2024-03-11].

Úřad vlády ČR, 2023. *Ženy a muži v datech*. Online. 2023. ISBN ISBN 978-80-7440-327-9. Dostupné z: https://www.tojеровnost.cz/wp-content/uploads/2023/11/FINAL-ZaMvD_2023.pdf?fbclid=IwAR3UCam16eAVkrsDHmiXga3y7PJBfK8yi-JJXlst0dSyIhjOfd6CwnNUSl8. [cit. 2024-04-11].

Valentová, Marie, Šmídová, Iva, Katrňák, Tomáš, 2010. Genderová segregace na trhu práce v kontextu segregace ve vzdělání v mezinárodním srovnání. Jarkovská, Lucie, Lišková Kateřina, Šmídová, Iva. *S genderem na trh: rozhodování o dalším vzdělání patnáctiletých*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2010. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-030-8.

Valentová, Marie; Šmídová, Iva, Katrňák, Tomáš, 2007. *Genderová segregace trhu práce v kontextu segregace vzdělanosti: mezinárodní srovnání*. Online. Dostupné z: <https://www.genderonline.cz/pdfs/gav/2007/02/06.pdf>. [cit. 2024-04-11].

12 SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č.1: DOTAZNÍK

Dobrý den, jmenuji se Tereza Ničová a jsem studentkou Filozofické fakulty ZČU. Ráda bych Vás požádala o vyplnění krátkého anonymního dotazníku, který se týká tématu volba povolání a genderové stereotypy. Dotazník je určen studentům středních škol mezi 16-20 rokem. Výsledky tohoto dotazníku budou použity pro moji bakalářskou práci na téma Volba povolání a genderové stereotypy u žáků středních škol. Vyplnění dotazníku Vám nezabere více než 10 minut.

Za Váš čas a ochotu Vám předem děkuji.

1. Jaký je Váš věk?
 - a) 16
 - b) 17
 - c) 18
 - d) 19
 - e) 20

2. Jaké je Vaše pohlaví?
 - a) Muž
 - b) Žena

3. Jaký typ školy navštěvujete?
 - a) Gymnázium
 - b) Lyceum
 - c) Střední odborná škola
 - d) Střední odborné učiliště

4. Co ovlivnilo volbu Vaší střední školy?
Lze zaškrtnout více možností.
 - a) Zájem o konkrétní obor
 - b) Reputace školy
 - c) Dostupnost školy
 - d) Přání rodičů
 - e) Hlásili se na ni také moji přátelé a spolužáci
 - f) Prezentace školy na internetu
 - g) Vyučující ze základní školy
 - h) Moje dosavadní úspěchy
 - i) Moje přednosti
 - j) Moje slabé stránky
 - k) Jiné: _____

5. Co **nejvíce** ovlivnilo volbu Vaší střední školy?
 - a) Zájem o konkrétní obor
 - b) Reputace školy
 - c) Dostupnost školy
 - d) Přání rodičů
 - e) Hlásili se na ni také moji přátelé a spolužáci
 - f) Prezentace školy na internetu

- g) Vyučující ze základní školy
- h) Moje dosavadní úspěchy
- i) Moje přednosti
- j) Moje slabé stránky
- k) Jiné: _____

6. Souhlasíte s názorem, že by se dívky/chlapci neměli hlásit na určité obory kvůli svému pohlaví?

- a) Ano
- b) Ne

7. Proč souhlasíte s názorem, že by se dívky/chlapci neměli hlásit na určité obory kvůli svému pohlaví?

8. Přemýšleli jste při volbě střední školy, zdali je tato škola pro Vás vhodná z hlediska toho, že jste chlapec/dívka?

- a) Ano
- b) Ne

9. Setkali jste se s názorem, že střední škola, kterou jste si vybrali, pro Vás není vhodná právě proto, že jste chlapec/dívka?

- a) Ano
- b) Ne

10. Popište prosím, kde jste se setkali s názorem, že střední škola, kterou jste si vybrali, pro Vás není vhodná právě proto že jste chlapec/dívka.

11. Ovlivnily Vás nějak genderové stereotypy při výběru střední školy?

Genderový stereotyp = předem utvořená představa, která mužům/ženám přiřazuje určitou vlastnost či roli. Např. ženy jsou citlivější, muži jsou silnější.

- a) Ano
- b) Ne

12. Jak Vás genderové stereotypy ovlivnily při výběru střední školy?

13. V následující tabulce je seznam vybraných povolání. Tato povolání přiřaďte podle toho, jestli dané povolání vnímáte buď jako typicky ženské, typicky mužské, nebo pro Vás toto povolání není ani typicky ženské, ani typicky mužské.

	Typicky mužské	Typicky ženské	Ani mužské, ani ženské
Automechanik/čka			
Kadeřník/kadeřnice			
Programátor/ka			

Řidič/ka			
Zdravotní sestra/bratr			
Sociální pracovník/ce			
Prodavač/ka			
Učitel/ka			
Lékař/ka			
Vědec/vědkyně			
Uklízeč/ka			
Vedoucí manažer/ka			
Elekrikář/ka			
Cukrář/ka			

14. V následující tabulce je seznam vybraných vlastností. Tyto vlastnosti přiřaďte podle toho, jestli je vnímáte buď jako typicky ženské, typicky mužské, nebo pro Vás nejsou ani typicky ženské, ani typicky mužské.

	Typicky mužské	Typicky ženské	Ani mužské, ani ženské
Síla			
Odvaha			
Komunikace			
Technické myšlení			
Péče o druhé			
Trpělivost			
Logické myšlení			
Empatie			

15. Existují podle Vás genderově neutrální povolání?

- a) Ano
- b) Ne

16. Jaká povolání to podle Vás jsou?

17. Existují podle Vás povolání, která jsou vhodná pouze pro ženy?

- a) Ano
- b) Ne

18. Jaká povolání to podle Vás jsou?

19. Existují podle Vás povolání, která jsou vhodná pouze pro muže?

- a) Ano
- b) Ne

20. Jaká povolání to podle Vás jsou?

21. Setkali jste se někdy s názorem, že určité povolání není pro Vás vhodné (jako pro chlapce/pro dívku)?

a) Ano

b) Ne

22. Popište prosím, kde jste se s názorem, že určité povolání pro Vás není vhodné (jako pro chlapce/pro dívku).

23. O jaké povolání se jednalo?

24. Setkali jste se někdy s případem, kdy žena dostávala za stejnou práci nižší plat než muž?

a) Ano

b) Ne

25. Popište prosím, kde jste se setkali s případem, kdy žena dostávala za stejnou práci nižší plat než muž.

26. O jakou práci se jednalo?

27. Jaký máte názor na stereotyp, že muži by měli vydělávat více než ženy?

a) Souhlasím

b) Nesouhlasím

c) Je mi to jedno

28. Myslíte si, že je práce pro muže a ženy stejně důležitá?

a) Ano

b) Ne

29. Proč je podle Vás práce pro ženy a muže stejně důležitá?

30. Proč podle Vás není práce pro ženy a muže stejně důležitá?

31. Myslíte si, že je pro ženy a muže rodičovství stejně důležité?

a) Ano

b) Ne

32. Proč je podle Vás rodičovství pro ženy a muže stejně důležité?

33. Proč podle Vás není rodičovství pro ženy a muže stejně důležité?

34. Myslíte si, že by se ženy měly soustředit spíše na rodinu, než na kariéru?

- a) Ano
- b) Ne

35. Proč by se, podle Vás, ženy měly soustředit spíše na rodinu, než na kariéru?

- a) Muži vydělávají více než ženy
- b) Ženy jsou lepší pečovatelky, a proto by se měly starat o děti
- c) Úkolem ženy je starat se o děti, úkolem muže nosit peníze
- d) Jiná: _____

36. Co je pro Vás nejdůležitější při výběru budoucího povolání? Seřad'te od 1 do 5. (1-nejméně důležité, 5 nejdůležitější)

	1	2	3	4	5
Plat					
Pracovní náplň					
Možnosti kariéry					
Pracovní prostředí					
Work-life balance					

37. Setkali jste se někdy s názorem, že by se ženy/muži neměli hlásit na určité pozice kvůli svému pohlaví?

- a) Ano
- b) Ne

38. Popište prosím, kde jste se setkali s názorem, že by se ženy/muži neměli hlásit na určité pozice kvůli svému pohlaví.

39. O jaké pozice se jednalo?

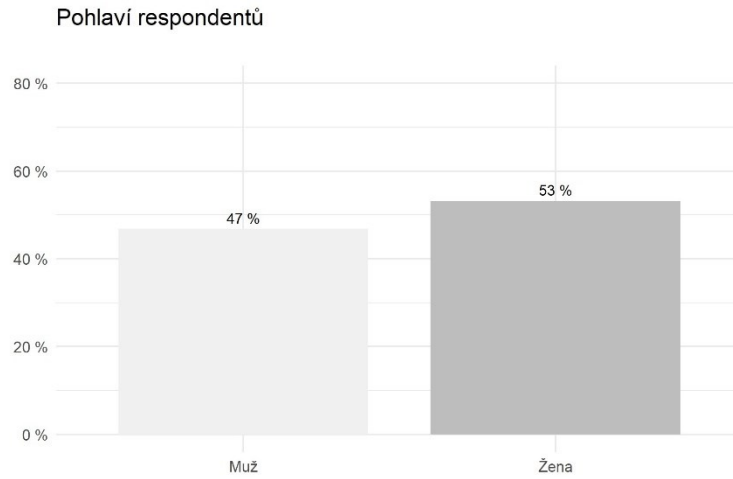
40. Co podle Vás ovlivňuje vnímání „typicky mužských“ a „typicky ženských“ povolání?

Lze zaškrtnout více možností.

- a) Tradiční genderové role
- b) Rodinná výchova

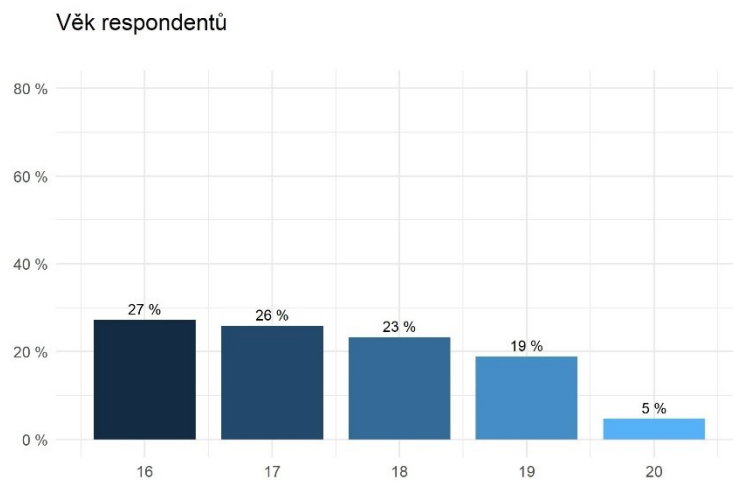
- c) Vliv médií
- d) Zkušenosti ze školy
- e) Jiné: _____

Příloha č.2 Pohlaví respondentů

Zdroj: Vlastní zpracování, n = 301

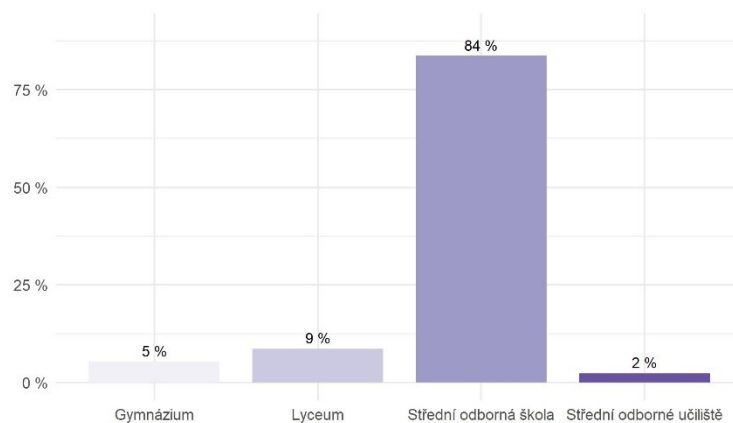
Příloha č.3 Věk respondentů

Zdroj: Vlastní zpracování, n = 301

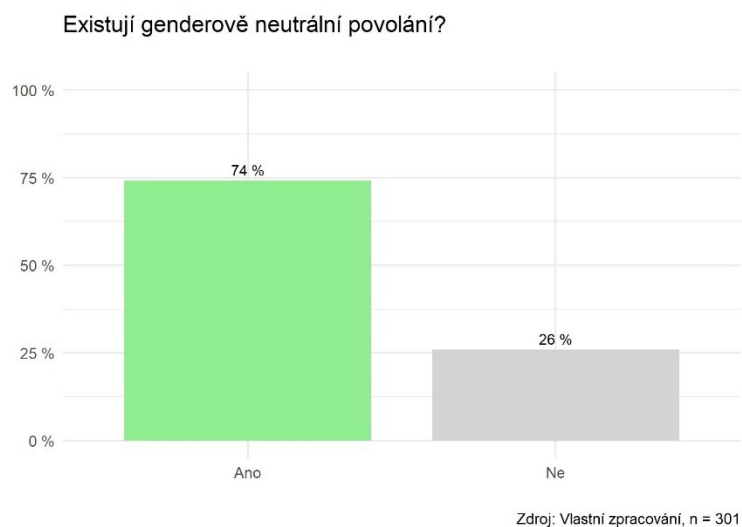
Příloha č.4 Typ školy

Typ školy, kterou respondenti navštěvují

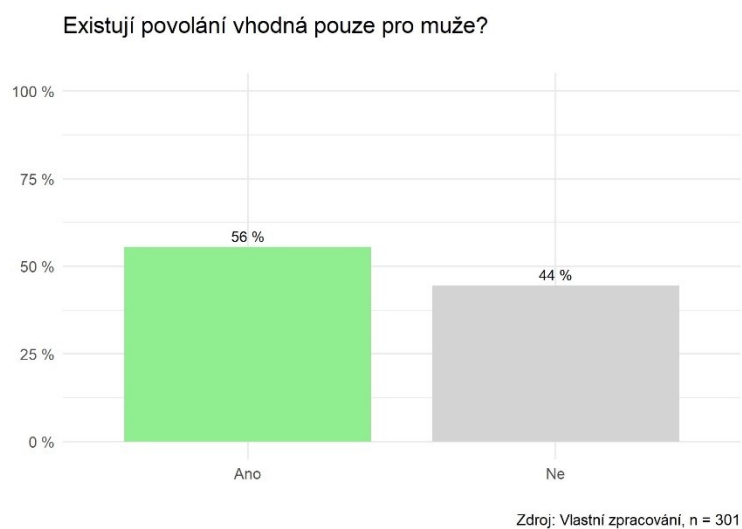

Zdroj: Vlastní zpracování, n = 301

Příloha č.5 Existence genderově neutrálních povolání

Příloha č.6 Existence povolání pouze pro muže

Příloha č.7 Existence povolání pouze pro ženy

